

אומרים מודים היה שוהה עמהם כדי שלא יראה כמי שפורש מן הקהל ואינו רוצה לקבל עליו לאדון למי שהקהל מקבלין. ואעפ"י שאמרו¹⁷⁴ שלא [יש] שחה אלא בד' מקומות, זהו לרשות אבל לדבר הצריך כגון זה שלא [ידיעה] [ידמה] כפורש מן הציבור מותר, והוא שלא יאמר שום דבר אלא שישחה בלבד¹⁷⁵. והתוספות¹⁷⁶ כתבו בשם ר"ת שהיה שוהה עם הציבור באמצע ברכה, וכי אמרו¹⁷⁴ שאין שוחזין אלא באבות תחלה וסוף ובהודאה תחלה וסוף, היינו בסוף הברכה או בתחלתה, וכי עביד הכי דוקא לצורך כגון לסמוך גאולה לתפלה.

דאיתא תוך תוך אתיא עדה עדה, כתי'¹⁷⁷ הכא ונקדשתי בתוך בני ישראל, וכתיב¹⁷⁸ התם הבדלו מתוך העדה, וכתיב¹⁷⁹ במרגלים עד מתי לעדה הרעה הזאת, מה להלן במרגלים עשרה בלא יהושע וכלב אף כאן עשרה.

ולענין¹⁸⁰ קדושה של ברכת יוצר אור וקדושה של ובה רבנותא ז"ל, י"א דבכלל דבר שבקדושה הוי ואין אומר אותה אלא בעשרה, וכשמגיע לשפה ברורה ידלג אותה. אבל רבני צרפת ומקצת הגאונים ז"ל אומרים שמותר היחיד לאומרו, דלא הוי בכלל דבר שבקדושה אלא נקדישך וכיוצא בו שאנחנו מקדישין אותו, ועל זה אמרו שאין לנו לאומרו בפחות מי, אבל קדושה דיוצר אור מותר ביחיד שאין אנו מקדישין אלא שאנחנו אומרים בנוסח הברכה מה שאומ' משרתיו אינו אלא כמו ספור דברים. ובא לציון גמי כיון שאינו אלא פסוקים בעלמא שאנו אומרים אין בכך כלום. ויש מקשים על זאת הסברא מדתנן¹⁸¹ אין פורסין על שמע בפחות מעשרה התחילו בעשרה והלכו להן מקצתן

גומרין, ומפרשין דפורסין על שמע הוא כך, שאחר שהתפללו הציבור בבית הכנסת היה אחד חוזר כל הברכות ואומר קדיש וברכו מפני אותם אנשים שלא הספיקו לבא מתחלה, שישמעו עכשיו ויתפללו בעשרה, ופורסין הוא כמו מברכים, כדמתרגמינן¹⁸² כי הוא יברך הובח ארי הוא יפרס דבחתא, ולומר דמתחלה אין עושין כן אלא בעשרה מפני הקדיש שיש להם לומר, אבל אם התחילו בעשרה והלכו מקצתן אחר שענו אמן וברכו גומר, ואם איתא דיחיד אומר קדושה של יוצר למה הוצרך לומר התחילו בעשרה והלכו להן מקצתן גומר, דכיון דאין לו דין קדושה פשיטא שגומר. ומסקנא דלכל אין מפסיקין, ונחלקו המפרשים¹⁸³ אם שותק כשהוא מתפלל בשעת עניית קדיש או לא. י"א שאינו שותק כלל דהא קיי"ל דשומע כעונה ואשתכח דהוי הפסקה כמו אם היה עונה, וזה דעת ר"ת ורבי יצחק הזקן וצ"ל. ורבי' האיי וכל סיעתו ז"ל אמרו ששותק, וכן כת' רש"י במס' סוכה¹⁸⁴ בשם הגאונים. גם ר"ח כתב ששותק ומכוין, דכי אמרי' דשומע כעונה והוי הפסקה דוקא בדברים אחרים אבל בזה שהוא שבחו של מקום לא דיני' ליה הפסקא ושרי. והא דאמרינן¹⁸⁵ דאינו פוסק דוקא בתפלה, אבל בברכות דק"ש או בק"ש פוסק ואפי' באמצע הפרק דעדיפי ודאי ממישיב מפני הכבוד. ר' יהודה אומר מברך לפנייהם ולאחרייהם. קס"ד¹⁸⁶ השתא דכיון דר' יהודה מחייב ליה בדרבנן, טעמיה, משום דקסבר בעל קרי מותר בדברי תורה, וכיון שכן אפי' כדרכו גמי קורא ומוציא בשפתיו. והא"ר יהושע בן לוי מנין לבעל קרי שאסור בדברי תורה שנאמר והודעתם וכו'. ליכא

של תר"י. 174 לקמן לד. א. 175 ע"כ בתר"י. 176 בתוס' לפנינו: ד"ה עד, ואו"ז ח"א סי' צה. 177 ויקרא כב לב. 178 במדבר טו, כא. 179 שם יד, כו, ועי' ירוש' ברכות פ"ז ה"ג סנהדרין פ"א ה"ד ובחי' הרא"ה כאן. 180 מיסודו של תר"י ועי' טור סי' נט. 181 מגילה כג, ב. 182 ש"א ט יג. 183 תר"י, ותוד"ה כאן ד"ה עד, סוכה לח, ב ד"ה שמע, וראב"ה סי' סו וש"ב. 184 לח, ב. ומשמע שכן הסכים רבנו, [בתר"י נשאר בספק ודעבד כמר עבד]. וכן

בריטב"א סוכה שם (עמ' שע) כתב יש לו לשתוק ולשמע כדברי הגאונים ז"ל אע"פ שאינו רשאי לענות יוצא בכך. וכן דעת רבותי [עי' רא"ה כאן עמ' מה]. אבל גדול מגדולי הדור אומר שאין לו לשתוק שא"כ למה לא יתחיל בתפלתו יתחיל וישתוק. וממה שכתבתי יש לדון שאין בזה קושיה וכן דנתי לפני רבותי. 185 מכאן ברא"ה. 186 היינו כלקמן מסתפק עדיין בדר"י אי לית ליה כלל או אפשר דבב"ק גרידא מצריך טבילה, ובאמת

←

7 ←

ו וראיתי דא"א ז"ל וכו'. נראה מפשוטן של דגרים דסבירא ליה להרא"ש דכשם שזכרת להניח חזרת גם על של ראש כך זכרת על מצות חזרת גם על של יד וכן נריך לפרש לדעת סמ"ג (עשן כב קה ע"ג) וסמ"ק (סי קנג) וספר התרומה (סי ריג) מדסבירא להו דעל של יד כשהיא לצדה נמי מצרך שמים כמו שכתב צ"י בסימן כ"ו (ד"ה ומ"ש מנר) אכן רבינו לא סבירא ליה הכי בסימן כ"ו ונריך לומר כיש מפרשים (מהר"א מפראג הוצא צפרישה סי"ק טו) דהרא"ש הכי קאמר דזכרה שניה חזרת גם על זכרת של יד דכיון דהזכרה של יד שהיא להניח קאי על תפילין של יד ושל ראש גם יחד א"כ הזכרות הן סמוכות זו לזו ואין להפסיק ביניהם כל מאי דאפשר:

ובזרועו: א— ולא יפסיק ביניהם לדבר אפילו לענות אמן יהא שמייה רבא מברך וקדושה (טו) ואם דיבר עבירה היא בידו וצריך לחזור ולברך כדפרישית: ג יא וראיתי לאדוני אבי הרא"ש ז"ל שמיד אחר שקשר של יד על הזרוע

קודם הנחה מעת שהמזוזה מוזמנת לפניו לעשותה הרשות צידו דהא דת"ר מאימתי מצרך עליהם משעת הנחתם לאו למימרא דקודם לכן לא יצרך אלא לומר שאף משעת הנחתם ואילך יצרך דשפיר חשיב עובר לעשייתו ואפשר שזה היה לעת רבינו ירוחם (מ"ט ס"ה קע ע"ד) שכתב ומצרך עליהם קודם הנחתם דהיינו עובר לעשייתו אצל מדברי הרא"ש (סי לג) והר"ן צפרק לולב הגזול (סוטה כ: ד"ה ומדפריקן) נראה כמו שכתבתי בחתלה דליתו יכול לצרך קודם הנחה וכן ראוי לנהוג (ה*):

ו ורא"ש יפסיק ביניהם לדבר. גם זה שם (מנחות לו) מנא סה צין תפלה לתפלה עבירה היא צידו וחזר עליה מערכי המלחמה ופירש רש"י סה צין תפלה לתפלה ולא צריך על של ראש אלא סמך על זכרה ראשונה וכתבו התוספות (שם ד"ה עבירה) מתוך פירושו משמע דאם סה וצריך שרי וליכא איסורא אלא אדרכה מנחה ושכר זכרה. ואין כן דעת כל הפוסקים אלא שצכל ענין אסור לדבר אפילו חוזר ומצרך (ו):

י ומ"ש רבינו אפילו לענות אמן יהא שמייה רבא מברך וקדושה. כן כתב הרא"ש ז"ל (הל' תפילין סי' טו) וכתב עוד ונהלכות תפילין עתיקתא כתוב סה צין תפלה לתפלה אס סה שחת חולין חוזר עליה מערכי המלחמה אס בקדושה ואמן יהא שמייה רבא סה אין חוזר עליה מערכי המלחמה ואע"פ שאינו חוזר עליה מערכי המלחמה נהי דאין העבירה גדולה כל כך איסורא איכא שגורם לצרך זכרה שאינה זריכה כדמוכח צפרק צל לו (יומא ע.) וצפרק ואלו נאמרים (סוטה מא.) [ע"כ] אצל צמרדכי (תפילין יב:) כתוב צסם ר"ת שאם ענה קדיש וזכרו צנתיים אין זה הפסק אחרי שאין יכול להניחה עד שיענה עם הצטר ואין הפסק אחרי שאורך הוא זה לו ונריך להקדימו עכ"ל ונראה מדבריו שצריך להפסיק לענות קדיש וקדושה ואינו צריך לחזור ולצרך והאגור (סי לה) כתב צסם הרשב"א שיכול להפסיק צין של יד לשל ראש לענות קדיש וקדושה אצל צריך לחזור ולצרך על של ראש ואפילו הפסיק ושמע דשומע כעונה (סוטה לה:) ע"כ וזה על דעת האומרים שאם היה עומד צתפילה ושמע קדיש אינו שותק לשמוע דחשיב להו הפסק. אצל לדין דנקטינן כדברי האומרים דשותק ושומע כמו שיחצאר צסימן ק"ד (צ"י ד"ה וכתב) הכא נמי שותק ושומע ולא חשיב הפסק ואחר שכתבתי זה צאה לידי תשובה הרשב"א (ס"ה סי' יג) וכתוב צה כלשון הזה מסתברא שלא אמרו עבירה היא צידו אלא צמפסיק צצברי הרשות אצל לאמן יהא שמייה רבא אס הפסיק אין זה כעונר עבירה ומיהו אס הפסיק וענה מסתברא שצנריך על של ראש דמכל מקום הכי הפסיק צין הזכרה והמעשה דשל ראש מנחה צפני עצמה היא אצל צשמיטה צין צהמה לצמה לא מסתברא לחזור ולצרך אחר שהחמיל צשמיטה שהרי אין הפסק צין הזכרה והמעשה ומכל מקום אפשר שאינו ראוי אפילו לשותק דשתיקתו כעניינו עכ"ל וכבר כתבתי דלענין הלכה שותק ושומע והוי כעונה לענין לצאת ידי חובת ענייה אצל לענין שיחשב הפסק לא הוי כעונה: **ובתוב** עוד צמרדכי (שם) ודוקא אומר ר"ת אס סה דצרים צטלים אצל סה לצורך תפילין אין חוזר ומצרך כדאמרינן צזכרת המזוזה (צרכות מ.). **בתוב** צכתבי מה"ר ישראל (תרומת הדשן ס"צ) סימן ק"ו לסמ"ק (סי קנג) שכתב דבחול המועד טוב להניח תפילין צלל זכרה אף על פי כן אסור לדבר ולהסית צין תפילה לתפילה דהא דאמרינן סה צין תפילה לתפילה עבירה היא צידו אין הטעם דוקא משום דמציא עצמו לצרכה שאינה זריכה לו אלא צלל זה יש עבירה להסית ע"כ והציא ראיות לדבר: ג

יא וראיתי דא"א ז"ל שמיד אחר שקשר של יד על הזרוע היה מניח של ראש וכו'. כן כתב הרא"ש בתשובה (כלל ג סי' ג) ומנן טעם מפני שזכרת תפלה של יד שייכא גם על התפלה של ראש וכריכת הרצועה סביב הזרוע אינה ממלאת הנחת תפילין וכן כתב רבינו ירוחם צסם המפרשים ורבינו שכתב שהטעם מפני שזכרה שניה חזרת גם על של יד נראה דהיינו לומר דכיון דזכרת על מצות היא על גמר המנחה וכמו שכתבתי לעיל צסם הרא"ש א"כ קיימא גם על של יד ומכל מקום איני יודע [צ] למה שניה דצרי הרא"ש: יש נוהגין לתקן תפלה של יד וקודם שייטוהו לוקמים של ראש ומתקנים אותו כדי שלא יצטרכו להפסיק צין הנחת תפלה

דרכי משה

(ה*) כתבו התוספות סוף פרק הקומץ (לה: ד"ה משעת) דר' אליהו סבירא ליה שצריך לקשור תפילין בכל יום ור"ת אומר שאינו צריך, וכתב ב"י (סוף סי' כו ד"ה כתבו תוס') כל הפוסקים הסכימו לדעת ר"ת. כתב האגור בשם ספר הזוהר דעל תפילין של יד יברך מיושב ושל ראש מעומד עכ"ל ולא נהגו כן אלא מניחין שחיהן מעומד וכבר כתבתי לעיל סימן ח' (אות א) דכל ברכות המצות מברכין מעומד: (ו) ועל דברי התוספות קשה לי דמכל מקום יהא אסור להפסיק משום שגורם לו ברכה שאינה צריכה והוא אסור כדאייתא חסם:

עשייתו וכשמצרך אחר הנחה וקודם קשירה הוא שפיר קודם לעשייתו אצל לא יצרך קודם הנחה משום דהוי ליה קודם דקודם ועוד יש לומר שמה שכתב לפיכך צריך לצרך הקודם קשירתם קאי ולא אחר הנחה ולא אחר לאשמועינן אלא דלא נימא הנחתם זו היא עשייתו ונריך לצרך קודם הנחה דלימא אלא קשירתו זו היא עשייתו ולפיכך יכול לצרך קודם קשירתם אע"פ שהוא אחר הנחתם ומה שכתב צריך לצרך הכי קאמר לפיכך קודם קשירתם הוא לצריך לצרך כדי שלא יהא מצרך אחר עשייה ולפי זה אס רצה לצרך

קודם הנחה מעת שהמזוזה מוזמנת לפניו לעשותה הרשות צידו דהא דת"ר מאימתי מצרך עליהם משעת הנחתם לאו למימרא דקודם לכן לא יצרך אלא לומר שאף משעת הנחתם ואילך יצרך דשפיר חשיב עובר לעשייתו ואפשר שזה היה לעת רבינו ירוחם (מ"ט ס"ה קע ע"ד) שכתב ומצרך עליהם קודם הנחתם דהיינו עובר לעשייתו אצל מדברי הרא"ש (סי לג) והר"ן צפרק לולב הגזול (סוטה כ: ד"ה ומדפריקן) נראה כמו שכתבתי בחתלה דליתו יכול לצרך קודם הנחה וכן ראוי לנהוג (ה*):

ו ורא"ש יפסיק ביניהם לדבר. גם זה שם (מנחות לו) מנא סה צין תפלה לתפלה עבירה היא צידו וחזר עליה מערכי המלחמה ופירש רש"י סה צין תפלה לתפלה ולא צריך על של ראש אלא סמך על זכרה ראשונה וכתבו התוספות (שם ד"ה עבירה) מתוך פירושו משמע דאם סה וצריך שרי וליכא איסורא אלא אדרכה מנחה ושכר זכרה. ואין כן דעת כל הפוסקים אלא שצכל ענין אסור לדבר אפילו חוזר ומצרך (ו):

י ומ"ש רבינו אפילו לענות אמן יהא שמייה רבא מברך וקדושה. כן כתב הרא"ש ז"ל (הל' תפילין סי' טו) וכתב עוד ונהלכות תפילין עתיקתא כתוב סה צין תפלה לתפלה אס סה שחת חולין חוזר עליה מערכי המלחמה אס בקדושה ואמן יהא שמייה רבא סה אין חוזר עליה מערכי המלחמה ואע"פ שאינו חוזר עליה מערכי המלחמה נהי דאין העבירה גדולה כל כך איסורא איכא שגורם לצרך זכרה שאינה זריכה כדמוכח צפרק צל לו (יומא ע.) וצפרק ואלו נאמרים (סוטה מא.) [ע"כ] אצל צמרדכי (תפילין יב:) כתוב צסם ר"ת שאם ענה קדיש וזכרו צנתיים אין זה הפסק אחרי שאין יכול להניחה עד שיענה עם הצטר ואין הפסק אחרי שאורך הוא זה לו ונריך להקדימו עכ"ל ונראה מדבריו שצריך להפסיק לענות קדיש וקדושה ואינו צריך לחזור ולצרך והאגור (סי לה) כתב צסם הרשב"א שיכול להפסיק צין של יד לשל ראש לענות קדיש וקדושה אצל צריך לחזור ולצרך על של ראש ואפילו הפסיק ושמע דשומע כעונה (סוטה לה:) ע"כ וזה על דעת האומרים שאם היה עומד צתפילה ושמע קדיש אינו שותק לשמוע דחשיב להו הפסק. אצל לדין דנקטינן כדברי האומרים דשותק ושומע כמו שיחצאר צסימן ק"ד (צ"י ד"ה וכתב) הכא נמי שותק ושומע ולא חשיב הפסק ואחר שכתבתי זה צאה לידי תשובה הרשב"א (ס"ה סי' יג) וכתוב צה כלשון הזה מסתברא שלא אמרו עבירה היא צידו אלא צמפסיק צצברי הרשות אצל לאמן יהא שמייה רבא אס הפסיק אין זה כעונר עבירה ומיהו אס הפסיק וענה מסתברא שצנריך על של ראש דמכל מקום הכי הפסיק צין הזכרה והמעשה דשל ראש מנחה צפני עצמה היא אצל צשמיטה צין צהמה לצמה לא מסתברא לחזור ולצרך אחר שהחמיל צשמיטה שהרי אין הפסק צין הזכרה והמעשה ומכל מקום אפשר שאינו ראוי אפילו לשותק דשתיקתו כעניינו עכ"ל וכבר כתבתי דלענין הלכה שותק ושומע והוי כעונה לענין לצאת ידי חובת ענייה אצל לענין שיחשב הפסק לא הוי כעונה: **ובתוב** עוד צמרדכי (שם) ודוקא אומר ר"ת אס סה דצרים צטלים אצל סה לצורך תפילין אין חוזר ומצרך כדאמרינן צזכרת המזוזה (צרכות מ.). **בתוב** צכתבי מה"ר ישראל (תרומת הדשן ס"צ) סימן ק"ו לסמ"ק (סי קנג) שכתב דבחול המועד טוב להניח תפילין צלל זכרה אף על פי כן אסור לדבר ולהסית צין תפילה לתפילה דהא דאמרינן סה צין תפילה לתפילה עבירה היא צידו אין הטעם דוקא משום דמציא עצמו לצרכה שאינה זריכה לו אלא צלל זה יש עבירה להסית ע"כ והציא ראיות לדבר: ג

יא וראיתי דא"א ז"ל שמיד אחר שקשר של יד על הזרוע היה מניח של ראש וכו'. כן כתב הרא"ש בתשובה (כלל ג סי' ג) ומנן טעם מפני שזכרת תפלה של יד שייכא גם על התפלה של ראש וכריכת הרצועה סביב הזרוע אינה ממלאת הנחת תפילין וכן כתב רבינו ירוחם צסם המפרשים ורבינו שכתב שהטעם מפני שזכרה שניה חזרת גם על של יד נראה דהיינו לומר דכיון דזכרת על מצות היא על גמר המנחה וכמו שכתבתי לעיל צסם הרא"ש א"כ קיימא גם על של יד ומכל מקום איני יודע [צ] למה שניה דצרי הרא"ש: יש נוהגין לתקן תפלה של יד וקודם שייטוהו לוקמים של ראש ומתקנים אותו כדי שלא יצטרכו להפסיק צין הנחת תפלה

היה מניחן בשעת הציץ, דהא ע"כ שלשה תפילין יוצאין מן הציץ וצריך שיהא האמצעי הולך על פני גובה הראש להעמיד המצנפת, ואם היה שם תפילין הו"ל הפתיל על התפילין, ואין זה נכון. ע"כ לשונך.

והנני משיב על אחרון ראשון. מה זאת שהקשה אם יהיה הפתיל הולך על התפילין, וכי אסור להניח עליהם אפילו פתיל אחד, והלא אפילו המחמירין לא אמרו⁶⁵ אלא ריבעא דריבעא דפומבדיתא דהוי משוי, הא לאו הכי שרי. וכי אסור להניח טליתו על התפילין. וזה אף לדברי רש"י⁶⁶ שכתב שיש חוט וכו' יוצא מן הציץ כנגד גובהו של ראש והולך על המצנפת. אך הר"מ⁶⁷ נראה כתב דאין בציץ אלא חוט אחד דמחבר שני ראשי הציץ מאחוריו ונקשר על המצנפת. כי הציץ הולך על מצחו עד אחרי אוזניו, ומשם פתיל תכלת יוצאת וקושר שני ראשי הציץ. וכן משמעות המקראות. ואף הרמב"ם ז"ל⁶⁸ כתב כן. גם ממקום שבאת מלישנא דמניח ולא קתני מונחין. ואי מונחין שם לעולם, או מעכבין הם בעבודה, דליהני ששם מונחין(כג). ועוד דאגב חורפיה לא עיין בה מר, דהא תניא בריש ערכין⁶⁹ הכל חיבין בתפילין כהנים וכו' ודייק עלה פשיטא, ופרקינן כהנים איצטריכא ליה סד"א הואיל וכתוב וקשרתם לאות על ירך והיו לטוטפת בין עיניך כל דאיתיה במצות של יד איתיה במצוה של ראש והני כהני הואיל וליתנהו במצוה של יד דכתיב ילבש על בשרו שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין בשרו אימא במצוה של ראש לא ליחייבי קמ"ל דלא מעכבי אהדרי, כדתנן תפילין ש"י אינה מעכבת לשל ראש וש"ר אינה מעכבת לשל יד. ואקשינן מ"ש דיד דכתיב ילבש על בשרו שלא יהא חוצץ דבר בינו לבין בשרו דראש נמי הא כתיב ושמת המצנפת על ראש, ופרקינן הכא שערו היה נראה בין ציץ למצנפת ששם מניחין התפילין. אלמא אף בשעת עבודה יכול להניח ש"ר, דאילו שלא בשעת העבודה בין דיד בין ש"ר היה יכול להניח דליכא חציצה ואין זאת צריכה לפנים.

ומה שהזקיקן לומר כן כדי שלא יהא מותר בכגדים, אישתמיטתיה מיניה דמר דאמר ר' יוחנן⁷⁰ לא אמרו יתור בגדים אלא במקום בגדים כגון ב' מעילים וב' מכנסים וב' אבנטים וכיוצא. וכדגרסינן בירושלמי⁷¹ על דעתיה דר' חנינא איזהו יתור בגדים ב' כתנות ב' מצנפים ב' מכנסים וכו' ע"כ. אבל שלא במקום בגדים לא הוי יתור בגדים ועבודתו היא כשרה, אלא א"כ הוא במקום עבודה דהתם אסור משום חציצה, וכשיש בו שלש על שלש חוצצת, או דבר חשוב כצלצול. וכדאמר רבא משמיה דרב חסדא⁷² במקום בגדים נימה אחת חוצצת שלא במקום בגדים ג' על ג' חוצצות פחות מג' על ג' אין חוצצות. ואמרינן עלה לימא פליגא אדרב יהודה בריה דר' חייא דאמר ל"ש אלא גמי אבל צלצול קטן חוצץ, ופרקינן שאני צלצול קטן דחשיב, ואיתא בפרק המוצא תפילין⁷³ בגמ' כהן שלקה באצבעו כורך עליו גמי. וכ"פ הרמב"ם ז"ל⁷⁴ והראב"ד ז"ל.

מעתה מקום תפילין שבראש כיון דשערו היה נראה בין ציץ למצנפת שאינו מקום בגדים, ונמצא כשמניח שם תפילין אין זה יתור. ולא עוד אלא אפילו למ"ד שלא במקום ג' על ג' הוי יתור, תפילין נמי לא הוי יתור ותפילין שיעורן אצבעים כציץ וכמו שמוכח במדרש⁷⁵, וכ"כ התוס' בפרק המוצא תפילין⁷⁶ ואין תפילין דומין לצלצול קטן(כו). ואפילו למ"ד דצלצול קטן כיון דחשוב לא בטיל והוי יתור ואפילו שלא במקום בגדים ואפילו שלא במקום עבודה כגון שמאלו או ימין ועל פס ידו, דוקא צלצול דמתוך חשיבותו אדם מניחו ואפילו לאחר תשימושו ומבטלו במקומו, אבל תפילין דע"כ מסלקי בלילה ובשעת שינה ובשעה שהוא נכנס לבית הכסא אינו מבטלן במקומן ולא הוו יתור בגדים.

יג

נכפל בדפוס רומי סי' מט. — הובאה בב"י או"ח סי' כה ד"ה ולא שאלת אם מותר להפסיק בין תפילין של יד לתפילין של ראש לענות אמן או כל

65. בב"מ קה, ב.
 66. שמות כח, לז.
 67. נראה דצ"ל: הרמב"ן בפירושו לתורה שם.
 68. כלי מקדש פ"ט ה"ב.
 69. ג, ב.
 70. זבחים יט, א.
 71. עירובין פ"י ה"ג.
 72. זבחים שם.
 73. עירובין קג, ב.
 74. כלי מקדש פ"י ה"ו — ח.
 75. ראה בשימושא רבא בריש תיקון התפילין.
 76. צה, ב ד"ה מקום.

(ג) עיין להתוספות בפ"ק דערכין דף ג' ד"ה ציץ.
 (ד) עיין למרן בב"י בא"ח סימן ל"ב ובש"ע שם סעיף מ"א, ובתשובות בית יהודה ח"ב סוף סי' פ"ח יע"ש.

שו"ת הרשב"א הלך חשיב
 חנון ופאר גאון

שבהוריות והתם בכל מקום קאמר ואפילו בבהכ"ג ובתי מדרשות. ורשב"ג דעבד, לעצמו הוא דעבד. דאילו היה איסור לעמוד בפניהם בפני רשב"ג לא היו מקפידין ר"מ ור"ג, דאדרבה רשב"ג כדין עבד, ואע"פ שאסור לעמוד בפני אחרים מפני רבו שאני. אבל בבתי כנסיות ובתי מדרשות, אם לכבדו ולקום מפני כל אדם רשאי. (כה)

דבר שבקדושה. מי אמרינן כיון דמפסיק עבירה היא בידו? ולא יפסיק והו"ל כתפלת ח"י שאינו מפסיק, או דלמא לא אמרו אלא במפסיק לדבר הרשות הא לדבר מצוה מפסיק כק"ש וברכותיה, וכן בשוחט למאן דס"ל⁷⁸ שהשיחה מפסקת.

תשובה מסתברא שלא אמרו עבירה היא בידו אלא במפסיק לדבר הרשות, אבל לענות אמן היא שמיא רבא מברך אין זה כעוכר עבירה וכו'. ומיהו אם הפסיק וענה מסתברא דמברך על של ראש, דמ"מ הרי הפסיק בין הברכה לעשית המצוה, דתפילין של ראש מצוה בפני עצמה היא. אבל בשחיטה בין בהמה לבהמה לא מסתבר לחזור ולברך אחר שהתחיל בשחיטה, שהרי אין הפסק בין הברכה למעשה. ומ"מ אפשר דאינו צריך לפסוק כאן וכאן ולענות, אלא שותק ושומע דשומע כעונה⁷⁹ ואפילו לכתחילה. ולפיכך מסתברא כמ"ד דבתפלה אפילו לשתוק אינו רשאי דשתיקתו כענייתו. וכן נראית לי ראייה מדאמרינן⁸⁰ הנכנס לבית הכנסת ומצא צבור מתפללין אם יכול להתחיל ולגמור עד שלא יגיע ש"ץ לקדושה יתפלל ואם לאו אל יתפלל. ואם איתא דרשאי לשתוק, יתחיל וכשיגיע הש"ץ לקדיש ישתוק והרי הוא כעונה ושומע כעונה אפילו לכתחילה וכדגמרי הלכתא מהלילא.

L
יד

מז

שאלת ש"ץ ושמש הכנסת, אם שוכרים אותם לפי ממון או לפי נפשות.

תשובה מסתברא שורת הדין אם יקוב הדין את ההור, לפי נפשות הם גובין. דאין אלו באין על עסקי ממון אלא לחובת הגוף, ש"צ להוציא הרבים ידי חובת נפשות, ושמש הכנסת גם הוא לכנסת הוכן. ומ"מ צדדים יש, כגון אם נמצא ש"ץ אחד ראוי בפחות וש"ץ אחר ביותר לנעימות קולו, בזה יראה כי הולך לפי ממון. וכענין שאמרו⁸² להידור מצוה עד שליש. וזה הענין הוא לפי מה שהוא האדם בעושר, דכתיב⁸³ ככד את ה' מהונך. גם שמש הכנסת, אם הוא משמש הקהל לאסוף העדה על עניני המסין והתשחורת וגביית המס ובענינים אלו הנהוגים בארצות הללו, בזה נראה שגובין אפילו לפי ממון. והכל לפי ראות עיני הב"ד של אותו מקום ולפי הצורך. (כו)

מז

שאלת להעמיד על דברי הרמב"ם שכתב בפ"י מהלכות רוצח⁸⁴ בעגלה דמשתרד לנחל איתן תיאסר בהנאה. ואח"כ באותו פרק⁸⁵ כתב דאם נמצא ההורג עד שלא תערף העגלה תצא ותרעה. ונראין דבריו כסותרין זה את זה.

נכפל בקיצור בח"א סי' רמג

שאלת אם מותר לעמוד בבהכ"ג לכבוד בני אדם. שהרי רשב"ג חשש לכבודו ותקן שלא יעמדו בפני ר' מאיר ור' נתן, כדאיתא בסוף הוריות⁸¹. וכ"ש הכא במקום שכינה. ואם חייב לעמוד שם מפני המחויב לעמוד דבר תורה.

תשובה אפילו בבהכ"ג חייב אדם לעמוד בפני רבו ואביו ומפני ת"ח. ותניא נמי הכי בכרייתא

.82 ב"ק ט, ב.
.83 משלי ג, ט.
.84 ה"ו.
.85 ה"ח.

.77 מנחות לו, א.
.78 ראה תוס' שם ד"ה טח.
.79 סוכה לח, ב.
.80 ברכות כא, א.
.81 יג, ב.

הנהגות רחמים לחיים

(כה) עיין בברכ"י ב"ד סימן רמ"ד, ובשיוורי ברכה שם. ומ"ש בשאלה שהרי רשב"ג, עיין מ"ש בעניותי בספרי הקטן לב חיים ח"א בקונטרס חיקון הבית דקמ"ה ע"ג יע"ש ודו"ק.
(כו) עיין בתשובה שהביא מרן הב"י א"ח סי' ג"ן [כד"ה כתוב בתשובת הרשב"א], והיא לו נרפסה בח"ג סי' שפ"א, וצריך ישוב. ועמ"ש בתשובה נכנסת יחזקאל ח"א סימן יו"ד ברין זה וכיוצא בזה ועש"כ. עיין בתשובת הרמ"ה בספר אור צדיקים סי' רמ"א יע"ש.

Naiman, Shemu'el

בעזה"י

ספר

אבני חושן

ביאור ובירור מקיף
על עניני וגדרי שומע כעונה

ונלוה אליו

פתיחה רחבה

על גדרי ודיני שומע כעונה

מלוקט ומסודר מדברי הש"ס והפוסקים ראשונים ואחרונים

חברתיו בעזהשי"ת

שמואל ניימאן

בן אמו"ר הרה"ג ר' אברהם ניסן שליט"א

פה מאנסי יע"א

שנת תשנ"ג לפ"ק

הוא כמזכר ממש, וזהו כוונתו "פשיטא שלא יענה אמן בגילוי הראש" כמו בצרכת המזון דשומע כעונה ומזכר ממש, והיינו דכיון דעונה אמן ונעשה כמזכר ממש, לכן אסור להיות בגילוי הראש גם כששומע הצרכה, כיון דשומע כעונה ומזכר ממש, ומה שכתב פשיטא שלא יענה אמן בגילוי הראש, הכוונה דאם אינו עונה אמן מותר להיות בגילוי הראש כיון דלא לא הוי בשמיעתו כעונה ממש ואינו חשבו כמזכר, אבל כיון שעונה אמן והוא חשבו כמזכר ממש אסור להיות בגילוי הראש כששומע.

כעונה הוא בגדר מזכר, דעל ידי שמיעתו ממשיך הדיבור אליו, לכן גם השומע לריק שלא יהא בגילו הראש, ברם כשנדייק בדבריו, נראה דאין כוונתו מלד הדין של שומע כעונה, אלא מלד דין עניית אמן, וכמו שכתב בהדיא "פשיטא שלא יענה אמן בגילוי הראש", וכוונתו לומר דכיון דמחוייב לענות אמן על הצרכה שולא לאלת, וכשעונה אמן אז חשבו כמזכר ממש, כמבואר ברמב"ם (הלכות צרכות פ"א ה"א) וכדברי הכסף משנה שם, דהגם דשומע כעונה אינו כמזכר ממש, אבל כשעונה אמן

סימן י"ב

בענין שומע כעונה לגבי הפסק באמצע התפלה לקדושה ולגבי הפסק בין תפילין של ראש לשל יד

כלום, אך ללד צ"ל של החקירה שהשומע חשבו כמדבר כיון שעל ידי השמיעה ממשיך הדיבור של חזירו אליו, מסתבר שאסור להפסיק לשמוע, דהא אם מפסיק לשמוע קדושה הוי כאילו התפלל באמצע תפילתו דבר אחר, שאז הוא צודאי הפסק.

74 א) הנה בתוס' (צרכות כ"א: ד"ה עד שלא יגיע) פליגי ר"ת ור"י על שיטת רש"י דס"ל שיכול להפסיק באמצע תפלתו לקדושה וכדומה ויולא מדין שומע כעונה, אולם ר"ת ור"י ס"ל שאסור להפסיק, דאם שומע חשיב כעונה א"כ נמלא שהפסיק בתפילה, והנה ביאור מחלקותם כשמפסיק ע"י שמיעה ויולא מדין שומע כעונה אי חשיבא הפסק או לא, יש לבאר על פי חקירה הנ"ל שלפי לד ח"י שחזירו מוליו והשמיעה אינו אלא הדיבור תמלא שחזירו יוכל להוליו, מסתבר שאינו הפסק שהרי הוא אינו מפסיק בדברים באמצע, והוא דומה לאחד שהפסיק באמצע שמונה עשרה בשחייה בעלמא ולא עשה כלום שאינו הפסק, וה"ה בהפסק זה של השמיעה לא עשה ולא

ב) אמנם נראה דגם ללד צ"ל שהשומע חשבו כמדבר יול דאינו הפסק, דלא נעשה הפסק בתפילה אלא באופן שמדבר באמצע התפילה בפיו ממש, דלא נפסק התפילה שהוא ג"כ דיבור בפיו באמצע, אבל באופן שאינו מדבר בפיו רק ששומע ויולא ע"י שומע כעונה אינו בגדר הפסק, שהרי התפילה שהיא דיבור בפיו לא נפסק באמצע דיבור, והגם

יד אמר
דר אחד
שניהם,
ה שאין
וביאר

צרכת
צרכת
צרכת
בגילוי
דיעת
שומע
היולא
בגילוי
יימון,
מזון
של
יולא
יזה

ירא
שם
ירש
צדק
עא
בת
אי
בין
אין
יד

ח
ע

בעתהך אדם שנוטל לולב צאמלע התפילה אעו
 יהא נחשב כהפסק צאמלע התפילה (והגם
 שנראה שאסור לכתחילה לעשות כן אפילו
 באופן שלא יוכל לקיים המצוה לאחר זמן, מפני
 שהוא עומד השתא לפני המלך, אבל צדיעבד
 נראה דלא יהא הפסק כיון שלמעשה לא הפסיק
 צדברים אינו הפסק) וכן כאן אף אם אמרין
 כלד צ' דגם השומע חשוב כעושה המצוה, לא
 יהא הפסק כיון דאינו מפסיק צדברים שצפיו,
 אמנם להשיעות הסוברים דהוא הפסק, סוברים
 דאינו דומה שומע כעונה לנטילת לולב, דכיון
 דשומע כעונה חשוב כדיבור, ולכן חשוב כמדבר
 צפיו דברים אחרים צאמלע התפילה.

ג) ונראה לומר דגם ר"ת ור"י שכתבו דאסור
 להפסיק צאמלע התפילה דשומע
 כעונה נחשב הפסק — לא אמרו שאם הפסיק
 צאמלע תפילה לשמוע קדים וכדומה דהוא
 הפסק ולריך לחזור לראש הצרכה, וכמו
 המפסיק נשיחה צאמלע איזה צרכה מתפילה
 שמו"ע שריך לחזור לתחילת הצרכה כמצואר
 צשו"ע (אר"ח סימן קי"ד עי"ש צמ"צ ס"ק
 כ"ה), דהא שומע כעונה אינו דיבור שיבא
 הפסק של שיחה, אלא כוונתם לומר דלכתחילה
 לא יפסיק צאמלע התפילה גם לשמוע קדושה,
 דכיון דשומע כעונה, והוא יולא חובת אמירת
 קדושה, הרי הוא מפסיק צאמלע התפילה
 במצוה אחרת, והרי זה דומה למי שנוטל לולב
 צאמלע התפילה דצודאי אסור לכתחילה לעשות
 כן, אפילו באופן שלא יוכל לעשות המצוה אח"כ
 משום דעומד השתא לפני המלך ואסור להפסיק
 צאמלע לעשות מצוות אחרות, ומה שכתבו דכיון
 דשומע כעונה לכן אסור להפסיק, נראה כוונתם
 דאם לא היה הדין של שומע כעונה אז לא היה
 כמפסיק צאמלע התפילה למצוה אחרת, אלא

הוא כמו שאחר ששובה צאמלע התפילה ואינו
 עושה כלום שהדין הוא שאם לא שבה צדדי
 לגמור את כולה אינו לריך להתחיל מראש, אולם
 כיון ששומע כעונה, ויולא חובת הדבר שהוא
 שומע, הרי הוא כמפסיק במצוה אחרת צאמלע
 התפילה שהדין שהוא שלא יעשה כן לכתחילה.

ד) ונראה להביא ראיה ליסוד הג"ל, דהנה
 הריעצ"ח במסכת ברכות (שם)
 וכן רבינו יונה כתבו צמה שפרש"י דאין
 השמיעה הפסקה צזה"ל: דכי אמרין שומע
 כעונה והוי הפסקה דוקא צדברים אחרים, אבל
 צזה שהוא שצחו של מקום לא דיינון ליה
 הפסקה ושרי, עכ"ל. וכן כתב צספר האשכול
 (בהלכות תפילה) וז"ל: ויש מי ששאל אם שומע
 כעונה למה ישחוק צאמלע תפלה לקדים
 ולקדושה דהוי הפסקה, וחזי לן דזה לא הוי
 הפסקה כיון ששחוק משום שצחו של מקום,
 עכ"ל. ודבריהם ל"צ דממ"י אם סוברים
 דהמפסיק לשמוע וללאת ע"י שומע כעונה הוה
 הפסק, א"כ למה מותר להפסיק לשמוע דברים
 שהוא שצחו של מקום, הרי זה מפורש צגמרא
 צמסכת ברכות שם דאסור להפסיק לומר קדים
 וקדושה צפיו צאמלע התפילה, ומדוע ע"י שומע
 כעונה מותר, ואת"ל דשומע כעונה אינו הפסק
 כיון דלא אמר צפיו ממש, א"כ למה התירו רק
 מעטם דהוא שצחו של מקום, הא אם לא חשוב
 כהפסק א"כ גם צצביל דברים שאינם שצחו של
 מקום יהא מותרין להפסיק.

ה) אמנם הוא הדבר אשר כתבו לעיל (צחות
 ג') דהידון כאן אם שומע כעונה
 הוא הפסק, אין הפי' דהסוברים דהוא הפסק
 הוי כהפסק שיחה, דהא שומע כעונה אינו
 הפסק של דיבור, אלא הידון הוא אם מותר לו
 לכתחילה להפסיק צאמלע התפילה לעשות מצוה

ע"י שומע כעו
 מחמת דהוי כנט
 התפילה, אמנו
 להפסיק צאמלע
 רבינו יונה והרי
 שצחו של מקום,
 התפילה, דהוי
 לכתחילה מותר
 צדברים שאינם
 התפילה, צזה
 לכתחילה, והע
 המלך, והאיך
 ו) ולפי"ז נ
 לקדים ולתפילה
 כעונה אם הצי
 או דיוולא צשנ
 צשמיעה י"ל
 צשמיעה אינו
 דיבור צאמלע
 מוילאו י"ל דו
 ללאת חובת
 דחצירו מוילאו
 עכ"ז י"ל דאכ
 דאינו צגדר
 מקיים עכשוי
 וי"ל דאסור לה
 מצוה אחרת.

ז) ולפי דבר
 דלה
 קריאת התורי
 השתא לפני נ
 של קריאת ה

ע"י שומע כעונה, דר"ח ור"י כתבו דאסור מחמת דהוי כנעילת לולב דאסור לעשות באמצע התפילה, אמנם, נשיעת החולקים דמותר להפסיק באמצע תפילה לקדים ולקדושה כתבו רבינו יונה והריעב"ח דקדים וקדושה המה ג"כ שצחו של מקום, ואינו כמי שנוטל לולב באמצע התפילה, דהוא מעין התפילה, ולכן גם לכתחילה מותר להפסיק לזה, משח"כ להפסיק בדברים שאינם שצחו של מקום ואינם מעין התפילה, צוה כו"ע מודים דאסור להפסיק לכתחילה, והעטם דהוא עומד השתא לפני המלך, והאיך יפסיק באמצע למנוה אחרת.

לשמוע קדים וקדושה, דזה הוא שצחו של מקום והוא מעין התפילה וכצדק הרשונים הנ"ל (צחות ה'), אך להפסיק לדבר שאינו שצחו של מקום ואינו מעין התפילה האיך רשאי להפסיק, הא הוא עומד לפני המלך, ודומה לנעילת לולב דנראה לדבר פשוט דאסור להפסיק באמצע התפילה לעשות המנוה, ואפילו באופן דלא יוכל לקיים המנוה אם לא יעול אותו השתא, והיינו עומד דהגם דתפילה דרבנן אצל כשמתפלל ועומד לפני המלך והוא מפסיק לדברים אחרים הוא חילול ה' והוא דאורייתא.

ח) והנה הב"י (באור"ח סימן כ"ה) הביא בשם

הרשב"א דמותר להפסיק לענות קדים וקדושה בין הנחת תפילין של יד להנחת תפילין של ראש, אף שע"י ילערך לחזור ולברך על של ראש, וכתב עוד הרשב"א דגם באופן שלא יפסיק בפיו אלא בשמיטה וי"א ע"י שומע כעונה שצריך לחזור ולברך על של ראש, כיון דשומע כעונה היא כהפסיק צדיבור שצריך לחזור ולברך, וכתב הב"י על זה דזהו רק לשיעת הראשונים דאסור להפסיק גם בשמיטה באמצע התפילה לקדים ולקדושה, אצל לראשונים דסברו שמותר להפסיק באמצע התפילה לקדים ולקדושה ואינו הפסק, אינו צריך לחזור ולברך מפני דלא הוי הפסק.

ט) ולכאורה מצוה דצבריו שלמד

דהמחלוקת ראשונים בהפס* באמצע התפילה אם הוי הפסק או לא היינו כמו דצבריו הנ"ל (צחות ה') דתלוי בחקירה דשומע כעונה, דאם הפי' דחצירו מולאו אצל השומע אינו בגדר עושה המנוה ולכן מותר לו להפסיק באמצע תפילה לשמוע קדים וקדושה, ח"כ גם גבי תפילין אינו צריך לחזור ולברך כשמפסיק באופן זה בין תפילין של יד לתפילין

ו) ולפי"ז הנה הנידון של הראשונים אם

מותר להפסיק באמצע התפילה לקדים ולתפילה אינו תלוי כלל בחקירה דשומע כעונה אם הביאור דחצירו שאומר בפיו מולאו או דיו"א בשמיטה, דהא גם ללד צ" דיו"א בשמיטה י"ל דמותר להפסיק, דאפילו יולא בשמיטה אינו כמו אמירה בפיו, ואינו הפסק ציבור באמצע התפילה, וגם ללד א' דחצירו מולאו י"ל דאסור להפסיק באמצע התפילה ללא חובת קדים וקדושה, והגם ללד א' דחצירו מולאו אין השומע בגדר עושה המנוה, עכ"ז י"ל דאסור להפסיק לכתחילה, דהא אף דאינו בגדר עושה המנוה, עכ"פ הרי הוא מקיים עכשיו המנוה של עניית קדים וקדושה, וי"ל דאסור להפסיק באמצע התפילה כדי לקיים מנוה אחרת, אפילו כשאינו מפסיק בעשיית דבר.

ז) ולפי דצבריו הנ"ל נראה פשוט דכ"ע מודים

להפסיק באמצע התפילה לשמוע קריאת התורה צוודאי אסור, דהא הוא עומד השתא לפני המלך והאיך יעסוק במנוה אחרת של קריאת התורה, ואינו דומה למי שמפסיק

של ראש, כיון דע"י שומע כעונה חינו הפסק, משא"כ לפי ד' דגם השומע חסוד כעושה מורה כיון דעל ידי שמיעתו ממשיך הדיבור של חזירו אליו; לכן שפיר נחשב כהפסק באמלע התפילה דהוא כמדבר באמלע התפילה, ח"כ גם לגבי תפילין אם הפסיק לשמוע קדיש וקדושה הרי"ז כמי שאומר בפיו ולריך לחזור ולברך, משא"כ אם נאמר כמו שבארנו (באות ו') דהגידון בראשונים אם מותר להפסיק לקדיש וקדושה לא תלוי כלל בהחזרה דשומע כעונה, אלא דהגידון הוא אם מותר להפסיק לקדיש וקדושה כיון דהוא שבחו של מקום, אבל להפסיק לדברים אחרים אסור אפילו אם נאמר כלד הא' דשומע כעונה דחזירו מולאו ואינו חסוד כמו אומר בפיו אסור וען דאסור להפסיק באמלע התפילה לדברים אחרים שהרי הוא עומד השתח לפני המלך, ח"כ חינו ראה כלל להדין של שיחה בין תפילין לתפילין, די"ל דלכ"ע אם שמע קדיש וקדושה וכדומה בין תפילין לתפילין חינו לריך לחזור ולברך, כיון דלא הפסיק בשיחה ממש, וכן י"ל דאפילו להפסיק דמותר לכתחילה להפסיק באמלע התפילה לשמוע קדיש וקדושה, דהוה רק באמלע התפילה דהוא עוסק השתח בשבחו של מקום לכן התירו לו להפסיק לשבחו של מקום, אבל באופן שהוא מניח השתח תפילין ואינו עוסק בשבחו של מקום שפיר י"ל דאסור.

י) אמנם שיטת הנ"י מצוה, דהרשב"א סובר דבהפסיק בין תפילין לתפילין לריך לחזור ולברך, ח"כ מצוה דלמד דשומע כעונה הוא כמי שהפסיק בדיבור ממש, וא"כ לפי דבריו צוודאי הדין דאסור להפסיק באמלע התפילה לשמוע קדיש וקדושה כיון דשומע כעונה הוא דומה למי שהפסיק בדיבור באמלע

התפילה לקדיש ולקדושה דמצוה בגמרא במסכת ברכות דאסור, אבל ח"כ י"ל דבהפסיק לשמוע קדיש וקדושה חינו לריך לחזור ולברך כיון דלא הפסיק בשיחה ממש, ובאמלע התפילה יהא אסור לכתחילה להפסיק לשמוע קדיש וקדושה משום דאסור להפסיק לדברים אחרים כשעומד לפני המלך, וכן י"ל לאידך גיסא דלכתחילה אסור להפסיק בין תפילין לתפילין גם לשמיעת קדיש וקדושה, מטעם שאינו עוסק עכשיו בשבחו של מקום, ובאמלע התפילה יהא מותר לכתחילה להפסיק כיון שעוסק השתח בשבחו של מקום.

יא) ועב"פ יהי' לריך שיחי, יש להוכיח מדברי הרשב"א שכתב דבהפסיק בין תפילין של יד לתפילין של ראש בשמיעת קדיש וקדושה לריך לחזור ולברך משום דשומע כעונה — דס"ל כלד הב' דשומע כעונה חינו דחשוב כעושה המורה בשמיעתו, כיון דעל ידי השמיעה ממשיך הדיבור של חזירו אליו, דאז י"ל דחשוב כהפסיק בשיחה ממש כיון דעל ידי שמיעתו ממשיך אליו הדיבור של חזירו, אבל אם נאמר דשומע כעונה חינו דחזירו מולאו, והשמיעה הוא רק המכשיר שחזירו יהא היכולת להולאו, ל"צ למה לריך לחזור ולברך כשהפסיק לשמוע קדיש וקדושה בין הגחת תפילין לתפילין, הא השומע לא הפסיק בכלום, והוא דומה לאחד ששהב בין תפילין לתפילין ולא עשה כלום שאינו לריך לחזור ולברך כיון שלא עשה פעולה באמלע, אלא ע"כ מצוה שלמד כלד צ' דחשוב כעושה פעולת המורה על ידי השמיעה, וכיון דהשמיעה פועל שימשיך עליו הדיבור של חזירו נחשב כהפסיק בדיבור ולריך לחזור ולברך.

L

א) תג

סימן ר
ולכאור
של אדו
ובמלואו
במסכת
וא"כ י
ע"י שו
מדין ג
דוקא
דחזין
סימן
משה
חיה ו
של אד

ב) א

להולאו
המתק
יכול ג
כוונת
כמותו
שהוא
כיון ג
צ' שג
חליה
כי או

ספר
שבלי הלקט
השלם

כולל פסקי דינים והלכות, גם חרושים מגאונים קדמונים,
ופירושים על מאמרי ה"ל (גם פירושים על תפלות השנה
והגדה של פסח, וטעמי כל המנהגים ויסודם ומקורם)
חברו

רבינו צדקיה ב"ר אברהם הרופא ז"ל
בתחלת המאה הראשונה לאלף הששי
היה סמוך וצפון בכתב יד עד כה, הוצאתו לאור
בפעם ראשונה, ע"פ כתב יד ישן נושן, עם תקונים
עפ"י השוואה עם כתב יד שני, ועם הקדמה בראשו
אני

שלמה באבער

מלבוב

(נוסח השער מדפוס וילנא תרמז)

ספר

שבלי הלקט הקצר

נדפס בווינצ'אה שנת ש"ו

נדפס מחדש במהדורה מפוארת באותיות מאירות עינים
בתוספת אלפי מראי מקומות והפניות
הערות ופענוח המקורות

יוצא לאור על ידי זכרון אהרן

פניה"ק ירושלים תשע"ב

76

ואסור

להפסיק ולדבר בין קדיש לברוך, ותמצא מה שכתבנו למעלה בזה בהלכה ח' ובהלכה י"ו. ומה שנוהגין בני העולם לנענע עצמן בקדושה, מצאתי הטעם בשם רבינו שלמה זצ"ל¹³⁴ משום דכתוב וינוענו אמות הסיפים מקול הקורא (ישעיה ו, ד), היו מתנענעים ומזדעזעים מפני אימת מלך, קל וחומר ומה אם אבנים נזדעזעו ונתנענעו שאינן מכירין שום דבר, כל שכן אנו שאנו מכירין שיש לנו להזדעזע מאימתו. ובמעשה המרכבה (פרקי היכלות פ"ט)¹³⁵ מצאתי, ברוכים לי שמים וארץ ויורדי מרכבה, אם תגידו לבני מה שאני עושה בתפלת שחרית ומנחה בשעה שאומרים לפני קדוש קדוש קדוש ה' צבאות וגו', ולמדו אותן שישאו עיניהם למרום נגד בית תפילתם, וירימו עקביהם עם גופן בעת שמקדישין אותי, כי אין לי הנאה בעולמי כאותה שעה שענינהן נשואות בעיני ועיני נשואות בעיניהם, באותה שעה אני אוזן בכסא כבודי בדמות יעקב ומחבקה ומנשקה ומזכיר גלותם וממהר גאולתם וכו'.

ולשתוק, כל שכן באמצע הברכה, ואין לו בכך עון, שכך אמרו חכמים¹³⁸ כי אתא רב דמי אמר, משל למה הדבר דומה לשני עבדים שנצטוו בשני מלאכות, כל אחד ואחד במלאכתו הוא עוסק ואין אחד עוסק במלאכת חברו, עד כאן דבריו. והכי איתא בברכות פרק מי שמתו (ברכות שם) דכולי עלמא מפסק לא פסיק, פירוש אינו פוסק תפלתו לקדוש או ליהא שמו הגדול מבורך לענותו עם הצבור. ורבינו חננאל ורבינו שלמה ז"ל פירשו, אינו פוסק ועונה אבל פוסק ושותק עד שהציבור עונין וחוזר לתפלתו, ויצא ידי חובתו בשמיעה ששומע כעונה קיימא לן. ורבינו תם ורבינו יצחק בן אחותו ז"ל כתבו דאין להפסיק ולשתוק, דחשיבה הפסקה מדאמרינן פרק מי שמתו הנכנס לבית הכנסת ומצא ציבור מתפללין, אם יכול להתחיל ולגמור עד שיגיע שליח צבור לקדוש או למודים יתפלל ואם לאו אל יתפלל, ואם כרבינו שלמה זצ"ל יתחיל וישתוק ומה בכך, אלא ודאי שתיקתו היא כהפסקה.

והנראה בעיני דלא חשיבה הפסקה, דהא → אינו שוהה כדי לגמור את כולה, ובבביר מהכי לא מקרי הפסקה כדמוכח בברכות. והא דקאמר אם יכול להתחיל ולגמור כו', משום דלכתחלה מצוה לענות, ובמודים נמי צריך לכרוע עם הצבור שלא יראה ככופר, אבל אם התחיל להתפלל פוסק ושותק ואין בכך כלום. וכן מצאתי לרבינו ישעיה זצ"ל (פסקי הרי"ד שם) אע"ג דאמרינן שומע כעונה, הני מילי בברכות, אבל בקדוש ומודים ואמן יהא שמיה

והנכנס בבית הכנסת ומצא צבור מתפללין, אמר ר' יהושע בן לוי אם יכול להתחיל ולגמור עד שלא יגיע שליח צבור לקדוש או למודים יתפלל, ואם לאו אל יתפלל (ברכות כא.). והטעם לפי שאין היחיד אומר קדוש, ואם התחיל אינו פוסק, וכן לקדיש וכן לברכו. ומצאתי בשם רב פלטוי גאון ז"ל¹³⁶, יחיד שעומד בתפילה ומתפלל ושומע קדוש או ברכו או אמן יהא שמיה רבא, אם חתם שים שלום עונה עמהם, ואם לא חתם אסור לו¹³⁷

134. ראה ליקוטי פרדס יד, א, ופרדס הגדול סי' ו'. וכעין זה כתבו מסכתם בארחות חיים הלי' קידוש סי' ד', ובמאירי ברכות לר, ב, ובמנהגי מהר"ש מנוישטט סי' ת"פ. ועי' שו"ת הרמ"ע מפאנו סי' קי"ג.

135. יש לזה גוססאות שונות. ראה בנוסח היכלות אוצה"מ עמ' 115, ובנוסח בתי מדרשות היכלות פי"א. ובתחומא פרשת-צו ח'. ראה בטור סי' קכ"ה ארחות חיים תפילה פ"ג, ובמנהגי סי' פ"ח.

136. הביאו באוצה"ג ברכות סי' קל"ט.

137. נראה שחסרה כאן חיבה או שתיים.

138. לא נמצא בחז"ל לפנינו. והובא בלשון זו גם בארחות חיים, וגם בתשובת רבינו קלונימוס הזקן גנוזות ב' תשובה ח' ומוריה כ"ד עמ' פ"ח, ובגנוזות שכטר מן הגאונים עמ' 107. ובכה"ג ובאשכול בנוסח אחר "וכן נהוגין רבנן דכד עסקין בי"ח לא ענו קדיש, מידי דהוה אפועלים דכל חד וחד עסיק בעובדתיה".

רבא שהן קלוק ידי חובתו ב הצבור, שאם לן בכל דוכתא, אם יכול להתו צבור לקדוש : יתחיל, ולכשיב יפסיק וישמע מינה לא יצא י לו לפסוק, והי שהתחיל להתפ דכיון

והרב ר' אבו היכא

במקום שיוכל העומד בתפילה בשמיעה, ודמי (יבמות קד): כל בו, וכל שאינו ואנו כתבנו מה שהמתפלל אינו מפסיק ושותק, כ רבינו האי גאון אינש לבי כני בלחשא מעכב ע דציבורא מתחיל שליחא דציבורא קדושא בהדי ציב דאמרינן אם יכול שליח צבור לקדו מנהו

139. מכאן הוא לע ולרבינו הוא רק לכ

140. כעין זה כתב

ח"א סי' ג"ט. וחלק

141. עי' כעין זה ה

שבולת כא

תנן התם שואלין את הגשמים בכרכת השנים, פירוש ותן טל ומטר. תני רב יוסף מתוך שהוא פרנסה לפיכך קבעוה בכרכת פרנסה (ברכות לג.). בשלשה במרחשוון שואלין את הגשמים, רבן גמליאל אומר בחמשה בו, חמשה עשר יום אחר החג כדי שיגיע האחרון שבישראל לנהר פרת. אמר ר' אלעזר הלכה כרבן גמליאל. והני מילי בזמן שהשנים כתקנן ובארץ ישראל, אבל בגולה כדתניא חנניא אומר עד ששים בתקופה, אמר שמואל הלכה כחנניא ויום ששים כלאחר ששים ושואלין בו (תענית י.).

וכתב רבינו ישעיה זצ"ל (רי"א שם ב. מדה"ר) יום התקופה מן המנין, דגרסינן בסנהדרין (יג.) יום תקופה מתחיל דברי ר' יוסי, ר' יהודה אומר יום תקופה גומר, וקיימא לן הלכה כר' יוסי.

שאלו את רבינו יצחק ב"ר יהודה זצ"ל¹³⁹, מה ראו לקבוע זמן שאלה לששים בתקופה אם כן נתנו חכמים את דבריהם לשיעורים, דזמנין דקדמה תקופת תשרי עד אחד בתשרי, וזמנין דמשכה עד סוף תשרי. והשיב הא לא תיקשי משום דארץ ישראל גבוה מכל ארצות העמים וצריכה לגשמים תמיד, לפיכך היו מקדימין לשאול על הגשמים, והיה חביב לפני הקב"ה לפי שהוא מתאוה לשמוע תפלתן של צדיקים. ועכשיו שגלינו לארצות העמים שהן נמוכות, שיערו חכמים שאינן צריכות למטר עד ששים בתקופה, וזמן התבואה לעולם הולכת אחר התקופה, לפיכך קבעוה בששים. וכתב אחי ר' בנימין גר"ו בשם הר"ר שניאור

רבא שהן קלוסין חשובין לפני הקב"ה אינו יוצא ידי חובתו בשמיעה עד שמוציא בפיו עם הצבור, שאם אתה אומר בשמיעה יצא כדקיימא לן בכל דוכתא, אמאי אמרי רב הונא ור' יהושע אם יכול להתחיל ולגמור עד שלא יגיע שליח צבור לקדוש או למודים יתחיל ואם לאו לא יתחיל, ולכשיבא שליח צבור לקדוש או למודים יפסיק וישמע ויצא בשמיעה. אלא לאו שמע מינה לא יצא ידי חובתו עד שיענה בקול ואסור לו לפסוק, והלכך¹³⁹ אל יתחיל, אבל לאחר שהתחיל להתפלל מפסיק ושותק ואינו עונה, דכיון דשמע כמאן דעני דמי.

והרב ר' אברהם ב"ר שלמה זצ"ל כתב¹⁴⁰, היכא אמרינן שמע ולא ענה יצא במקום שיוכל לענות כהנך דסוכה (לה:), אבל העומד בתפילה שאינו יכול לענות לא יצא בשמיעה, ודמאי לדרי' זירא, דאמר ר' זירא (יבמות קד:) כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו, וכל שאינו ראוי לבילה בילה מעכבת בו. ואנו כתבנו מה שנראה לנו. ואע"פ שכתבנו שהמתפלל אינו רשאי להפסיק ולענות אלא מפסיק ושותק, מצאתי שכתב רבינו חננאל בשם רבינו האי גאון זצ"ל, מנהגא דרבנן כד עייל אינש לבי כנישתא ואשכח ציבורא דמצלי בלחשא מעכב עד דמסיימי, וכד פתח שליחא דציבורא מתחיל ה' שפתי תפתח יאמר בהדי שליחא דציבורא מילתא מילתא בלחשא, ועני קדושא בהדי ציבורא, ולא מיקריא הפסקה. והא דאמרינן אם יכול להתחיל ולגמור עד שלא יגיע שליח צבור לקדוש, כגון דאתחיל קודם לכן, וכן מנהג פשוט בישראל. ל

139. מכאן הוא לשון רבינו, ונראה שחולק בזה על הרי"ד שסובר דלא נאמר בזה שומע כעונה אף בדיעבד, ולרבינו. הוא רק לכתחילה ובדיעבד יוצא.
140. כעין זה כתב ברישב"א בסוכה שם. עי' בדברי הר"א בן שלמה בשאגת אריה סי' ו', ובהר צבי או"ח ח"א סי' נ"ט. וחלקו על זה בראשונים כגון הרמב"ם פ"א מהל' ברכות ה"ח ובארותות חיים הל' סעודה י"ד.
141. עי' כעין זה תשובה דומה בשו"ת רש"י סי' ט"ז.

בכך
אמר,
צטור
הוא
כאן
ברכות
אינו
נגדול
רבינו
פוסק
ויצא
א לן.
כתבו
פסקה
זכנסת
לגמור
תפלה
זצ"ל
תיקתו

דהא
כולה,
דמוכח
לגמור
ים נמי
; אבל
ן בכך
(פסקי
ני מילי
שמיה

דוש סי'

פי"א.

ון גנוזות
סח אחר
ה".

ספר
שאגת אריה

חלק א

זה ספר תולדות אדם הגדול בענקים ארי' דבי עילאי נודע ביהודה
ובישראל גדול שמו ה"ה הגאון העצום שר התורה מאיר עיני דגולה
מרנא ורבנא רבי ארי' לייב בהגאון מזה"ר אשר זצ"ל

אשר היה אב"ד ור"מ דק"ק וולוז'ין
ואח"כ עלה ונתעלה לכהן פאר בק"ק מיץ המעטירה יע"א
בעמח"ס טורי אבן וגבורת ארי
אשר ממנו ישקו כל העדדים עדרי צאן קדשים

ערוך ומסודר במהדורה מחודשת בהגה"ה מדוייקת
בתוספת הערות והארות, ביאורים ומראי מקומות

בעזרת החונן לאדם דעת
גרשון חנוך העניך הכהן אייכארן
מח"ס עבודת היום, חוקת הפסח, משפט התרועה, לקיחה תמה, הגיון הלב, בינת דבר

שנת תשע"ו לפ"ק

הובן לצפוס וזכא ארי' א.
מכין קאר הוואג

כל השעות הנזכרות כמשנה הם השעות הזמניות, שיש מהם י"ב שעות ביום, וי"ב שעות בלילה, ומה שאמר עד ג' שעות כאלו אמר עד כלות רביע היום, אחד שהיה היום יום תקופת תמוז או יום תקופת טבת ע"כ²². וציבור המאחרים בקיץ שהימים ארוכים מלקרות ק"ש, אם קראו קודם שעבר עדיין רביע מן היום שפיר דמי ויוצאין ידי חובת ק"ש כנ"ל²³.

לגומרה בתוך זמנה שהוא קודם כלות שעה שלישית על היום.

הרי בורנו היטב דומן ק"ש של שחרית נמשך עד סוף כלות ג' שעות על היום, שהוא חלק רביעי מן היום, בין ביום קצר של ימות החורף, בין ביום ארוך של ימות הקיץ, ולעולם חשבינן היום לי"ב שעות, ורביע דיומא הוי זמן ק"ש של שחרית, וכמ"ש הרמב"ם שם בפ"י המשנה, ודע כי

סימן ו

בענין הרהור כדבור דמי לק"ש ולשאר המצוות

כדיבור דמי, וכתבו התוס' והרא"ש דהלכה כרב חסדא מדשקלי וטרו ר' אדא ור' אלעזר לתרוצי למילתיה, ואין יוצא י"ח בק"ש בהרהור עד שיוציא בשפתיו, אף על פי שא"צ להשמיע לאזניו ע"כ, ובשם ר' הננאל פסקו כן.

והרי"ף לא הביא לפלוגתא זו בהלכות²⁴, וצ"ל משום שהביא שם הרא"ש בשם ה"ר יונה ראיה דהרהור לאו כדיבור דמי, מדאמר במסכת

7 ← שא"ל, אלם שאינו מדבר, איך יוצא ידי חובתו בק"ש, וכן בשאר מצות התלויים כדיבור, כגון תפלה וברכת המזון, וכן מדבר ואינו שומע אם יכול לצאת ידי חובת מצות הללו ע"י דיבורו או לא.

תשובה, על דבר אלם, דע דבפרק ג' דברכות (דף כ) פליגי רבינא ורב חסדא, רבינא ס"ל הרהור כדיבור דמי, ורב חסדא ס"ל הרהור לאו

כתחילת שעה שלישית ושוהין שש ואוכלין, א"כ היו אוכלין בשמונה שעות ולא כתשע, ומדלא קאמר לאחר שמונה ישלימו, על כרחך צריך אתה לומר דבני מלכים קמים בסוף שעה ג', וא"כ ממילא גם לענין קריאת שמע כן הוא.

א. ויעוי' כבעל המאור (דף י"ב בדפי הרי"ף) שכתב "אמר רבי אבינא זאת אומרת הרהור כדבור דמי, פי' ומי שאינו בעל קרי והרהור בלבו ק"ש יצא בדיעבד וכו', אית מאן דמוקי' פלוגתא דרבי אבינא ורב חסדא כמתלוות שנויה, דתנן הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו כו', רבי אבינא כו' יהודה ורב חסדא כרבי יוסי, ואין זה הפירוש נכון וכו', ואלא על כרחך יש הפרש בין המהרהר ובין הקורא ולא השמיע לאזניו, שזה מוציא בשפתיו וזה אינו מוציא בשפתיו, וכיון דלא איפסיקא הלכתא נקטינן לחומרא ככל דאורייתא כרב חסדא דאמר הרהור לאו כדיבור דמי ואם הרהור ק"ש בלבו ולא הוציא בשפתיו

כב. מ"ש רבינו דמשערין בשעות זמניות, כן הוא הסכמת הפוסקים, ועיי' במשכבות זהב ריש סי' נ"ח שהעיר דהאין נאמר כן הלא זמן ק"ש תלוי בקימת המלכים, וע"כ צ"ל כשהיום קצר הם ממהרים לקום ולעמוד בבקר עי"ש. ועיי' קרן אורה ברכות דף ג' דלא ניתא ליה בזה ורוצה לומר דמשערין בשעות שוות עי"ש.

ג. בשו"ת יד חנוך סי' ב' הביא עוד ראיה דער שלש שעות היו עד ועד בכלל, והוא מסוגיא דחענית דף כ"ה: היו מתענין וירדו גשמים לאחר תשע ישלימו שכן מצונו באחאב וכו', ופרש"י כלומר שאין לך אדם מישראל בעולם שאין התענית חל עליו אז, אפילו בני מלכים שדרכן לאכול כתשעה שער שלש שעות ישנים ושוהין שש ואוכלין כתשעה ע"כ, והנה מדקאמר הש"ס לאחר תשעה ישלימו, מוכח דבני מלכים קמים בסוף שעה ג', דהיינו עד ועד בכלל, שהרי אם קמים

שבת פרק השואל (דף ק"ט) ממצוא חפצך ודבר דבר, דיבור אסור הרהור מותר, ופריך והאמר ר' יוחנן בכל מקום מותר להרהר חוץ מבית המרחץ ובית הכסא, אלמא הרהור כדיבור דמי, ומשני התם משום דכתיב והיה מחניף קדוש, כלומר הא דאסור ר"י הרהור לאו משום דכתיב ולא יראה כן ערות דבר, דהרהור לאו בכלל דיבור, אלא משום דכתיב והיה מחניף קדוש, משמע אפילו בהרהור ע"כ. וכיון שהרי"ף פסק שם בפ' שואל דיבור אסור הרהור מותר, סמך אהא דש"מ הרהור לאו כדיבור דמי.²

ותמהני על הרי"ף שכתב שם השלטי גיבורים כפרק שואל משמו, אבל אומר אדם לחבירו הנראה שתעמוד עמי לערב שמודיעו שצריך לשוכרו למ"ש לפעולתו ע"כ, והיינו כמ"ד הרהור לאו כדיבור דמי, כדאמר שם בפ' שואל, ואלו בפ' היה קורא הביא בשמו גבי הקורא את שמע ולא השמיע לאוניו יצא, שכתב ונ"ל שאם

הרהר בלבו ולא הוציא בשפתיו יצא ע"כ, ש"מ דס"ל הרהור כדיבור דמי, וזה סותר למה שפסק בפ' שואל.¹

והרמב"ם כתב בפרק א' מהל' ברכות (ה"ז) כל הברכות כולן צריך להשמיע לאוניו מה שהוא אומר, ואם לא השמיע לאוניו יצא, בין שהוציא בשפתיו בין שבירך בלבו ע"כ,¹ הרי שכתב אפי' לא הוציא בשפתיו אלא שבירך בלבו נמי יצא, ש"מ דס"ל הרהור כדיבור דמי. וקשה לי שהרי בפרק כ"ד מהל' שבת כתב, ונאמר וכבדתו מעשות דרכיך ממצוא חפצך ודבר דבר, לפיכך אסור לאדם להלך בחפציו בשבת, ואפי' לדבר בהן, כגון שמדבר עם שותפו מה ימכור למחר, או מה יקנה, או היאך יבנה בית זה, או באיזה סחורה ילך למקום פלוני, כל זה וכיוצא בו אסור, שנאמר ודבר דבר דיבור אסור הרהור מותר ע"כ, אלמא הרהור לאו כדיבור דמי, וזה סותר למש"כ בפרק א' מהלכות ברכות.²

(דף ק"ג:) ממצוא חפצך ודבר דבר אסור הרהור מותר, שאני התם דאי לאו קרא הייתי מתיר אף דבור ולא מלאכה הוא, הילכך אין לנו אלא מה שאסר הכתוב, אבל הכא לענין ק"ש כתיב על לבבך הילכך הוי הרהור כדבור, ע"כ. ולפי"ד יש להעיר על דברי רבינו שכתב דהרי"ף סמך אמ"ש דהרהור מותר, דהלא י"ל דלענין ק"ש שאני דהרהור כדיבור דמי כמ"ש התוס' הרא"ש לדעת רבינא.

ג. ולפמ"ש התוס' הרא"ש הנ"ל דאפי' אי הרהור לאו כדיבור דמי לענין איסור דיבור דחפצך בשבת, מ"מ לענין ק"ש י"ל דהרהור כדיבור דמי, דהא על לבבך כתיב.

ד. וכן כתב הכסף משנה שם "מלשון רבינו שכתב בין שהוציא בשפתיו בין שבירך בלב משמע דאע"פ שלא הוציא בשפתיו יצא", ע"כ, ומדברי הב"י בסי' קפ"ה משמע דדעת הרמב"ם הוא לפסוק כרבינא דהרהור כדיבור דמי. ועי' בסוגיא דף ט"ו דתניא לא יברך אדם ברכת המזון בלבו, ואם בירך יצא, ופירש רש"י בלבו, שלא השמיע לאוניו, נראה מדבריו שצריך שיוציא בשפתיו, וכן פירש ה"ר יונה "הא דאמרין בלבו לא במחשבה בלבד קאמר, דודאי בהרהור לא יצא דהא קיימא לן הרהור לאו כדיבור דמי, אלא רצה לומר אף על פי שלא השמיע לאוניו כיון שחתך בשפתיו יצא", ע"כ. ולפי דברי הרמב"ם י"ל דבמחשבה בלב משמע קאמר וכמ"ש הב"י שם.

ה. וע"פ סברת התוס' הרא"ש הנ"ל התם דאי לאו קרא הייתי מתיר אף דבור דלאו מלאכה הוא, הילכך אין לנו אלא

לא יצא וכי, והרי"ף ז"ל לא הזכיר מדברי רבי אבינא ורב חסדא כלום, ע"כ. ובכתוב שם להראב"ד "אמר אברהם, זה אינו כלום שלא מציינו תנא שיאמר כן שלא יהא צריך להוציא בשפתיו, ואפילו ר' מאיר דאמר אחר כונת הלב הן הדרברים לא בא אלא להוציא מדרי' יהודה דאמר צריך שישמיע לאוניו וכי, אבל להוציא בשפתיו צריך דהא כתיב ודברת בס, אלא הא דאמר ר' אבינא הרהור כדבור דמי לא אמר אלא לענין בעל קרי בלבד שהוא אנוס שאם טבל אינו צריך לתזור ולקרות וכו', ומה שהביא זה סיוע מענין שבת לא צריך. דר' אבינא גופיה הא קא מודה שלא במקום אנוס הרהור לאו כלום הוא. וזהו שלא הזכיר הרב ז"ל מחלוקת ר' אבינא ורב חסדא משום דאינהו לא פליגי אלא בבעל קרי בלחוד כדפרישנא, ובעל קרי הא בטלוה לטבילותיה ומוציא נמי בשפתיו, ע"כ. ומדברי הראב"ד מבואר שלא הביאו הרי"ף משום דאינו נוגע להלכה, דדוקא בבעל קרי קאמר רבינא דאנוס הוא.

ב. אולם יעוי' בתוס' הרא"ש שכתב "אמר רבינא זאת אומרת הרהור כדבור דמי, וכל אדם יוצא ידי חובתו בהרהור, אף על גב דלקמן אמרינן אסור להרהר בבית הכסא משום דכתיב והיה מחניף קדוש, אבל מלא יראה כן ערות דבר לא שמעינן ליה, משום דהוה אמינא דוקא דבור אסור, אבל הרהור מותר, אלמא הרהור לאו כדבור דמי, וי"ל דשאני ת"ת כי עיקרו הוא בדבור כדרושנין כי חיים הם למוצאייהם [ולכל] בשרו מרפא למוצאייהם בפה, הילכך הוה אמינא דוקא בכי האי גוונא אסור בבית הכסא, וגם לא דמי להייה דפרק כל כתיבי

י
ז
ז
ז
ז
יב
צי
יא
כ
ל
נה
בת
—
לין
מו,
ג,
זמר
אינו
וקי'
ורא
ורב
יחך
שנה
יקא
יחור
שחיו

הרמב"ם ואם לא השמיע לאזניו יצא, היינו שקרא בלבו ולא הוציא בשפתיו, אלמא הרהור כדיבור דמי. דליתא להאי פירושא, דגבי ק"ש מודה הרמב"ם דכיון דכתיב בה דיבור, הרהור לאו כדיבור דמי כדמוכח ההיא דפרק כ"ד מהל' שבת, והא דכתב לא השמיע לאזניו יצא, היינו שהוציא בשפתיו רק שלא השמיע לאזניו, והיינו דלא מסיים הרמב"ם גבי ק"ש כמו שמסיים בפרק א' מהל' ברכות ואם לא השמיע לאזניו יצא בין שהוציא בשפתיו בין שבירך בלבו, משום דגבי ק"ש הרהור לאו כדיבור דמי ס"ל. ומה שיש לדקדק על דברי הרמב"ם אלו, כ"כ באורך רב בספר כלל תורה ומצות אשר לי, אין כאן מקומו'.

← ונ"ל דס"ל להרמב"ם דעד כאן לא פליגי ר"ח ורבינא אי הרהור כדיבור דמי אי לא, אלא גבי ק"ש דכתיב בה לשון דיבור, שנאמר ודברת בם, אלמא דיבור בעי, שהרי אמתני' דבעל קרי מהרהר בלבו, דאק"ש קאי, ועלה פליגי, ומינה דייקי למילתייהו כמבואר באותה סוגיא. אבל בשאר כל המצות דלא כתיב בהו דיבור, אפילו ר"ח מודה דבהרהור נמי סגי להו, הילכך ברכת המזון דכתב רחמנא ואכלת ושבעת וברכת סתמא, ולא נאמר ביה דיבור, בהרהור בעלמא נמי סגי אפי' לר"ח דס"ל הרהור לאו כדיבור דמי, דהא לא כתיב ביה דיבור, הילכך א"צ דיבור כלל, וה"ה לכל הברכות שהן מדברי סופרים כעין ברכת המזון דאורייתא תקון ובהרהור בעלמא סגי להו'.

→ מ"מ למדנו מדברי הרמב"ם דבק"ש אין יוצא ידי חובתו בהרהור, ולדעת שאר רבוותא בכל המצות אין יוצא י"ח בהרהור אפילו במקום שלא נאמר דיבור. ולפ"ז אין לאלם תקנה לצאת ידי חובתו בק"ש בהרהור, כיון דהרהור לאו כדיבור דמי. מ"מ נ"ל כיון דק"ל שומע כעונה דמי

ומזה תבין שמש"כ הרמב"ם בפרק ב' מהל' ק"ש (ה"ח) וצריך להשמיע לאזניו כשהוא קורא, ואם לא השמיע לאזניו יצא, וכתב עליו הכ"מ בשם רבי מנחם, וצריך להשמיע לאזניו שיחתוך קריאתו בשפתיו לא שיקרא בלבו ע"כ, ולפ"ז הא דמסיים

כדבור שרי, אמנם במלתא אחריתי דלא בעינן דבור אפי' הרהור אסור, ולזה אפשר דאסור בתשעה באב אפי' בהרהור בדברי תורה, ע"כ.

מה שאסר הכתוב, אבל לענין ק"ש דכתיב על לבבך י"ל דהרהור כדבור דמי, י"ל פסקי הרמב"ם דדוקא התם לענין שבת הרהור לאו כדיבור דמי, אבל ברכות הו' כק"ש דאמרינן דהרהור כדיבור דמי.

ז. והנה הפר"ח הקשה מסוגיא דפ' ג' שאכלו (דף נ') גבי שכת והכניס אוכלין לתוך פיו בלא ברכה דתני דפולטן, ומוקי ליה במידי דלא ממאיס, אבל במידי דממאיס מסלקן לצד אחד ומברך, והא דתני בולען בלא ברכה מוקי לה במשקין, ואמאי לא יברך בהרהור אי הרהור כדיבור דמי, ובספר נחל איתן בהל' ברכות שם כתב דלק"מ דשאני התם דאינו ראוי לברך בדבור כשהמשקין בפיו, ומשו"ה לא מצי לברך בהרהור בלבו, דדוקא היכא דראוי לברך אמרינן דהרהור כדיבור דמי. ועפ"ז כתב ליישב נמי קושית הפמ"ג כפתיחה להל' ברכות דאם נסתפק אם ברך ברכת המזון למה חזור ומברך בפה, ירהר בלבו ודין, ולפ"ז ל"ק דעל כרחק צ"ל דמשום מצות בהמ"ז ספיקו דוחה לספק איסור לא תשא, דאי איתא דאיכא איסור לא תשא לברך בפה א"כ גם בהרהור לא יצא בכה"ג, דאינו ראוי לברך בפה, וכיון דגם בהרהור אינו יוצא א"כ ראוי לברך בפה, על כרחק צ"ל דבספק ג"כ ראוי לברך בפה וליכא משום לא תשא כלל, ומשו"ה כיון דרשאי לברך בפה מוטב משיברך בהרהור. ועי' בדברי הפמ"ג בעצמו כפי קצ"ט שכתב סברא זו.

ו. וכ"כ הב"ח בס"י ס"ב דדוקא לענין ק"ש לאו כדיבור דמי דכתיב ודברת בם ע"ש, וכ"כ בשו"ע הרב ס"י קפ"ה סעי' ג' ויש אומרים שכל הברכות אפי' ברכת המזון יוצא אדם ידי חובתו בהרהור בדיעבד, ואינן דומות לקריאת שמע שנאמר בה ודברת בם והרהור אינו כדיבור, אבל בברכת המזון לא נאמר ודברת אלא וברכת והמברך בלבו ג"כ שם ברכה עליה, ע"כ. וכע"ז כתב בספר מכתם לדוד הל' ברכות פ"א ה"ו "ומעתה מ"ש הרב פר"ח ז"ל דמשמע מדברי רבינו דפוסק כרבינא דהרהור כדבור דמי, אינו נראה לענ"ד, דלעולם מצינא למימר דפסק דהרהור לאו כדבור דמי, מיהו ה"מ במילתא דבעינן דבור לא מהני הרהור דהרהור לאו כדבור, ומשו"ה בקריאת שמע דכתיב ודברת בם לא מהני הרהור לדעת רבינו, אמנם בברכת המזון ושאר ברכות מעיקרא לא בעי דבור דלא כתיב בהו דבור דנימא מדמכשר בלבו ש"מ הרהור כדבור דמי. ומה שהביא ראיה משבת דהרהור מותר, ש"מ דהרהור לאו כדבור דמי, אינה ראיה כפי מ"ש, דהתם דכתיב ודבר דבר, לזה לא אסרה תורה אלא דבור, וכיון דק"ל הרהור לאו

אלא דמטעם אחר אמרו שלא לשתוק ולשמוע דכיון דשומע כעונה ה"ל הפסק.

ואף על גב דאיפשר דעד כאן לא פליגי כל הני רבנותא על ר"א בר' שלמה אלא בעומד בתפלה, דאדם ראוי לענות אלא שאריה הוא דרביע עליה מחמת איסור הפסקה, וחשיב לדידהו ראוי לבילה, אבל באלם איפשר שגם הם ז"ל מודים דהו"ל אינו ראוי לבילה, כיון דר"א לו לדבר ולהוציא את עצמו ידי חובת ק"ש, א"א לו לצאת ע"י שישמע מפי אחר משום דשומע כעונה.

מ"מ נ"ל דיוצא ידי חובתו אם שומע ק"ש מאחר, משום דשומע כעונה אמרינן נמי לגבי אלם, אף על פי שא"א לו לצאת ע"י עצמו כלל, ואין זה ענין לאינו ראוי לבילה. דבשלמא התם כיון דכתב רחמנא מצות בילה במנחה לכתחלה, אף על

ע"כ. ובקורן אורה ריש ברכות כתב דל"א בק"ש שמוע כעונה משום דהוי כמצוה שבגופו, ודוקא בברכות ותפילה אמרינן שומע כעונה. וכן ע"י בגר"א בשנות אליהו ריש ברכות.

ט. וכן הוא דעת הריטב"א שם בסוכה, ז"ל "וכן הלכה שבכל דבר שיוצא על ידי אחרים שיש לו לענות אמן או דבר אחר אם שמע ולא ענה כלל [יצא] כראמרינן בעו מיניה מרבי אמי וכו', מיהו דוקא בשראוי לענות אבל אם אינו ראוי לענות כגון שאינו נקי או שמתפלל ואינו רשאי להפסיק אינו יוצא בשמיעה, ולפיכך אמרו במי שנכנס לבית הכנסת ומצא צבור מתפללין שאם אינו יכול להתחיל ולגמור תפלתו עד שלא יגיע ש"צ לקדושה לא יתחיל כדי שיאמר קדושה עם הצבור ולא סגי ליה שישתוק בתוך תפלתו מכיון שאינו רשאי לענות", ע"כ. וכ"כ הר"ן שם.

י. וע"י בצל"ח בברכות דף כ"א שכתב דלדעת החוס' דהוי כעונה ממש והוי הפסק באמצע התפלה, היכא דמספקא ליה כאיזה ברכה אינו יכול לשמוע הברכה מפי אחר ולצאת בו ע"י שומע כעונה, דהא כיון דהוי כעונה ממש, ממילא הוי ברכה לבטלה. וע"י בהג' דעק"א שם שחולק עליו וס"ל דיכול להתנות תנאי בשמיעה.

יא. ועוד ע"י במ"ב סי' ע"ה ס"ק כ"ט שכתב "מותר להרהר בדברי תורה כשהוא ערום, וא"צ לומר כנגד ערוה אחרת, שנאמר ערות דבר דיבור אסור הרהור מותר, ומ"מ אין לו לשמוע אז ברכה מתכירו לצאת ידי חובה כי אי אפשר לומר שומע כעונה כיון שא"א לו לענות", ע"כ. וע"י היטב בלשון השערי תשובה שם.

כראמרינן בפרק לולב הגזול (דף ל"ה), מחוייב האלם לשמוע ק"ש מפי אחר המחוייב בדבר וכזה יוצא ידי חובתו.

אף על פי שראיתי להשכולי לקט שכתב בכלל א' סימן ט', במתפלל ושמע קדיש או קדושה דאיכא מרבנותא דס"ל ששותק וישמע דק"ל שומע כעונה, שר' אברהם בר' שלמה כתב היכא אמר שמע ולא ענה יצא, במקום שיוכל לענות כהנך דסוכה, אבל העומד בתפלה שאינו יכול לענות לא יצא בשמיעה, ודמי לדרי' זירא דאמר כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו, וכל שאין ראוי לבילה בילה מעכבת בו ע"כ ט', א"כ כ"ש אלם שאינו יכול לענות א"א לו לצאת ידי חובתו בשמיעה, דהו"ל אין ראוי לבילה. מ"מ רש"י ותוס' בשם בה"ג חולקין בדבר שם בפרק לולב הגזול, וס"ל דישתוק וישמע, וכ"כ התוס' (ברכות דף כ"א) בשם ר"ת ור"י

ה. ומבואר מדברי רבינו דמהני שומע כעונה לענין ק"ש, ויעוי' במג"א בסי' ס"א ס"ק ט"ז אמ"ש המחבר דיש לומר פסוק ראשון בקול רם, וכתב המג"א "ובתשובת ר"מ אלשקר סי' ר' נתן טעם בשם רבינו האי ורשב"א דאין לקרותה בקול רם אולי יבטח אחד על השמיעה ולא יקרא בעצמו ע"ש, וככ"ה כתב בשם הרא"ם ח"א סי' מ"א שומע ולא קרא יצא", ע"כ. ועי"ש במחצית השקל דכונת המג"א הוא דדעת הרשב"א הוא דאינו יוצא בשמיעה מאחר ואיכא מחלוקת בזה, וזהו מ"ש אולי יבטח אחד על השמיעה. ועי' אליה רבה סי' ס"ב אות כ' הביא דעות בזה, יש אומרים מצות קריאת שמע דוקא שיקרא ולא בשמיעה. והפרי"ח בסי' ס"ב תמה על הטוברים דאינו יוצא בשמיעה מאחר עי"ש, ועי' בפמ"ג סי' ס"ב. ויעוי' בשו"ת אפרקסתא דעניא ח"ב או"ח סי' ז' שג"כ רוצה לומר דלכ"ע אמרינן שומע כעונה, וז"ל "ולולא דברי המחצית השקל הי' לכאורה אפשר לומר, דאין כונת המ"א לאשוויי פלוגתא בין מהר"ם אלשקר ובין הכנסת הגדולה בשם הרא"ם. די"ל דגם מהר"ם אלשקר מודה דלדינא אם התכוין שומע ומשמיע שפיר יוצא קריאת שמע בשמיעה. אלא דמהר"ם אלשקר כתב בשם רב האי גאון ורשב"א שאין לקרות בקול רם, שלא יבטח א' ע"ז ולא יקרא בעצמו. ובאמת אינו יוצא ידי חובתו בכונת עצמו בלא כונת הקורא להוציא. או משום דאפילו יכוין גם הקורא להוציא, מכל מקום ס"ל דאין נכון לכתחילה לסמוך על זה, שמא לא יכוין לכל מלה ומלה, או משום דקריאת עצמו מעורר יותר כונת הלב, ומכל מקום אם הי' על ידי כונת שומע ומשמיע בדיעבד יצא, וכדמביא המג"א מיד בשם כנסת הגדולה בשם הרא"ם. ומר אמר חדא ומר אמר חדא ול"פ",

ויש לי להביא ראיה לדברי מהא דאמרינן בסוף פ"ג דר"ה (דף כ"ט) לענין תקיעת שופר, שמי שחציו עבד וחציו בן חורין אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו, א"ר הונא ולעצמו מוציא, א"ל ר"נ לרב הונא מ"ש לאחרים דלא דלא אתי צד עבדות ומפיק צד חירות, לעצמו נמי לא אתי צד עבדות ודידיה ומפיק צד חירות ודידיה, אלא אר"נ אף לעצמו אינו מוציא, תניא נמי הכי מי שחציו עבד וחציו בן חורין אף לעצמו אינו מוציא, הרי אף על גב דמי שחציו עבד וחציו בן חורין אינו יכול להוציא את עצמו, מ"מ חייב בתקיעת שופר, וע"כ אין לו תקנה אלא ע"י ששומע תקיעת שופר מאחרים המחוייב בדבר. ואמאי ה"נ נימא

גב דקי"ל אם לא בלל כשר, מ"מ ראוי לבילה בעינן, שהרי לכתחילה צריך בילה למצוה, וכל שא"א לקיים מצות בילה במנחה זו מצות בילה מעכבת בו אפי' בדיעבד², אבל הכא לכתחילה שומע כעונה דמי, וא"צ לקרות בפיו דווקא, ואפי' לכתחלה בשמיעה סגי ליה³, ופיו של חבירו כפיו דמי, א"כ אפי' אם אינו ראוי לקרות בעצמו מחמת שהוא אלם, מ"מ לא גרע בזה⁴. וכמו שבמדבר רבי רחמנא שיוצא ידי חובתו בקריאת אחר לכתחלה, ה"ה נמי לנשתתק אף על פי שניטל דבור פיו, מ"מ דיבור פיו של חבירו במקומו עומד לצאת הוא בשמיעתו משום שומע כעונה כשאר כל אדם שאינו אלם. L

בשפתיו אז שומע כעונה כמ"ש תו' הנ"ל, והה"נ מי שיכול לשמוע מחברו אינו יוצא בהרהור לבד, ולא יצא לכתחילה בהרהור אלא בעל קרי ובשאיין אחר יכול לשמוע ממנו וכי", עיי"ש עוד.

ובס' מגן גבורים א"ח סי' ק"ד אות ה' ג"כ תמה על רבינו, תרא דהא דכתב דראוי לבילה בעינן במצוה שעכ"פ לכתחלה בעי בילה רק בדיעבד אינו מעכב, לאו כללא הוא כמבואר בתוס' חולין פ"ג ע"ב ד"ה אין, גם מה שכתב דהכי אף לכתחילה סגי בשמיעה, תמהו עליו דבש"ס לא קאמר רק שמע ולא ענה יצא והיינו בדיעבד, וכן מבואר בתוס' ברכות ובר"ן וריטב"א סוכה להדיא לכתחילה בעי דיבור, וא"כ ודאי בעינן שיהא ראוי לקרות ק"ש ולקדש בפיו, וסיימו בבירור דכה"ג מקרי אין ראוי לבילה, ודלא כשאג"א ע"ש.

יד. ולפמ"ש לעיל בשם הרשב"ם י"ל כסברת השיבולי הלקט, דכיון דכיון דלא שייך דיבור באלם, והתורה צוותה המצוה באופן שיהא שייך דיבור וכדכתיב ודברת בס, א"כ י"ל דבעינן שיהא עכ"פ ראוי לדיבור. ועי' בשו"ת הר צבי א"ח א' סי' ג"ט שמביא סברת רבינו דכיון שלכתחילה שומע כעונה וא"צ לקרות בפיו ואפילו לכתחילה בשמיעה סגי ליה, א"כ אפילו אינו ראוי לקרות בעצמו מחמת שהוא אלם לא גרע בזה, ואין זה ענין לאינו ראוי לבילה, וכתב ע"ז, "לכאורה יש להעיר משיבת ר"ת דעדות בכתב מהני, והא דדרשינן מפיהם ולא מפיה כתבם לא אתי אלא למעוטי אלם שאינו בר הגדה, אבל מי שראוי להגדה אין הגדה מעכבת בו וכדמבואר בתוס' (ב"מ דף מ ע"א). ולכאורה לר"ת דמכשיר עדות בכתב אין בו מצוה לכתחילה להגיד דוקא בפה, וכמוש"כ שנוהגים העדים לשלוח עדותם באגרת לב"ד, א"כ הרי מבואר דאפילו בדבר שלא נאמרה בו מצוה לכתחילה עכ"ז בעינן שיהא ראוי להגדה בפה", ע"כ. וכן ע"י בספר מאיר לעולם ח"א סי' ו' שהוכיח מדברי הר"ף דלא כדברי רבינו.

יב. משמע מדברי רבינו דהא דמעכב בדיעבד היינו משום דכיון דלכתחילה בעינן בלילה, אף דאינו מעכב בדיעבד מ"מ בעינן שיהא עכ"פ ראוי לכך, וכן משמע בתוס' נדה דף ס"ו: שכתבו "וא"ת כיון דלא מעכב היכא דאין ראוי לבילה נמי ליחכשר, ויש לומר דסברא הוא דכיון דקפיד קרא לכתחלה לעשות המצוה, בעינן שיהא ראוי לכך אף על פי שאינו מעכב, דאם לא כן נתבטלה המצוה לגמרי שלא היה יכול לעשותה", ע"כ. וכן עיי' ברשב"א קידושין דף כ"ה דמשמע דדוקא היכא דאיכא מצוה לכתחילה שייך כללא דר"נ. אולם יעוי' ברשב"ם ב"ב דף פ"א: בא"ד, ז"ל "מה שאי אפשר להבלל מעכבת בו, דכיון דכתיב ויצק עליה שמן וצוה לבלול דכתיב בלולה, ש"מ שצוה הקדוש ברוך הוא להביא מנחה שיכול לקיים בהן מצות בלילה, וכשהוא מביא ששים ואחד מנחה כזו לא צוה להביא, והרי הוא כמביא מנחה מן הקטניות דאינה כלום, שכל דבר שצוה הקדוש ברוך הוא להביא יש עיכוב בעיקר הבאתו להביא באותו ענין שצוה הכתוב ולא בענין אחר, אבל מצות האמורות באותה מצוה כגון תנופה בקרבן כלילה במנחה, יש שמעכבין אם גילה הכתוב לשנות עליו ולעכב, ויש שאין מעכבין וכי", ע"כ, ומשמע מדבריו דהא דמעכב היינו משום דאם אינו ראוי לבילה אין זה קרבן שצוותה תורה. L

יג. ומ"ש רבינו דיכול לצאת בשמיעה אפי' לכתחילה, אין זה מוסכם, שהרי יעוי' בשו"ת חת"ס ח"ו סי' י"ט שכתב "קיצורן של דברים כל דבר של תפלה ושבח והודי' וברכת המזון וכדומה למ"ד הרהור דמי סגי מן התורה כשמהרהר כך בלבו וכי' מ"מ מצוה מן המוכרח כשיש כאן דבור פה והשמעה לאזנו, ע"כ יוחר טוב כשחברו מדבר בפיו והוא שומע באוזן עצמו דהוה כעונה, ומצוה מן המוכרח עוד יותר שידבר הוא בפיו וישמע באזנו ולבבו יבין, ואתר הנחה זו כל שאפשר לו לדבר בפיו אינו יוצא יי"ח בשומע דבור בפה חבירו, אא"כ עומד בתפלה שא"א להוציא קדושה

76

ספר

שירת השדה

יביל בקרבן ב' שערים, והי ראשיתו ראשית ארשי שער ברכת
 ד' אשר תוכו רצוף איזה סימניו בדיני ברכה ותפלה, ואחריו
 שער הכללים אשר בו יסבו בלכתן איזה סימנים כלליים בענינים
 שונים אשר הכינותי בעניי בעוה"ת. החונן לאדם דעת.
 הצעיר אריה צבי פרומער במהר"ח נ"ר מ דפה
 סאכאטשאב יע"א. מגזע הרה"ק איש אלקים פאר הדור
 בקשית מויה ר' בעריש מאושפצין זי"ע וצוקלעה.

פיעטרקוב

שנת תעריג לפ"ק

וכעת נדפס מחדש

בחוספת הגהות והוספות מהגאון המחבר זצ"ל

על ידי

בן אחי הגאון המחבר זצ"ל

דב פרומר

קרית שמואל - חיפה

בני ברק ה'תש"נ

סימן ד

7 ←

בו יבואר ענין שומע בעונה מה ענינו אם יוצא באמירת האומר או בשמיעת אוניו ועוד כמה חקירות בזה. ובו יבואר הא דמי שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא אחרים י"ח בארובה.

7 ←

יש לחקור בהא דילפינן סוכה (דף ל"ח): דשומע כעונה ואם שמע ולא ענה יא' אם דינו כעונה לכ"ד או יש חילוק ביניהם וגם אם אמרינן שומע כעונה לענין הדיבור לבר אכל שאר דברים הנלמדים אל הדיבור לריך לעשות בעלמא א"ד דמא שמוציאו בנגוף האמירה כן מוציאו בכל השיך אלי' גם יבואר בזה אם שומע כעונה פירושו דנגוף השמיעה היא כדבור א"ד אין השמיעה חשובה בעלמא כדבור רק היא סיבה שבה אמירת העונה מתייחסת לשומע וכלא' פה הדובר הי' של שומע אבל הדיבור אי' לייחס לאנשים השומעים רק לפה הדובר גם אם אמרי' שוכ"ע לכ"ד אף בדבר שאינו מלוה ויטן יארכו הדברים אכא' על סדר אותיות ונמה דסימתי אפתי :

(א) **הנה** בברכות (דף כ"א): תורה עד שלא יגיע ש"ל למודים וכו' כי רש"י בסוכה [הוא דף ל"ח]: דהרם המחלל ושמע מפי המזן קריש או קדושה אינו יכול לענות עם הדיבור אלא יחזוק וימתן מעט דשימע כעונה וכו' ורי"ח ורי"ב היו אומרים דאדרבה אם שומע כעונה חשיב הפסקה אם שומע כו' [ועי' רש"י פסחים (דף ק"ו) ריש ט"ב] דיה נעל משמע ג"כ כרש"י דשוכ"ע ל"ח הפסקה] ולכא' חלו חקירות בזה דלרש"י ורשב"ם שוכ"ע רק לענין שיולא ידי חובטו והפי' שוכ"ע היינו דאי' עניי' רק סני בשמיעה אבל ל"ח שמיעה כעניי' לכ"ד ולפי' ר"ח ורי"ח שוכ"ע ממש לכן היו נמי הפסקה [ועי' בא"ח לבעל דעיק' ז"ל סי' תל"ד הר"ר ג"כ מדל"ח הפסק' ש"מ דאין שוכ"ע ממש אף מש"כ שם עוד לדון דאין חשש הפסק' לשומע כיון דאינו ממש כעונה אם אומן ש"כ גם כס' מעשה רוקח על הרמב"ם פ"א מה' ברכות הי"א אבל בתוס' ברכות (דף כ"א): דיה אין מפורש דגם בשומע פוסל הפסקה אף י"ל דהתוס' לשיטתייהו דשוכ"ע חשיב הפסק' הרי דשומע היו ממש כעונה אבל למה דקמ"ל כרש"י דשוכ"ע ל"ח הפסק' י"ל דאין שוכ"ע ממש ממילא מותר להפסיק באמצע שמיעה] אף מש"י רש"י א"ר כי"ד דאף דשומע כעונה מ"מ הפסק' ל"ח באמצע התפלה דמ"מ אין שפתיו נעות וקולו לא ישמע דאף דשוכ"ע היינו א"י מבי' פנים או דשמיעת אוניו חשיב כאמירה או דפה המדבר מתייחס אליו וחשיב כאלו הי' פה המדבר שלו אבל עכ"פ ל"ח מדבר בפה עלמא וא"כ כיון דהתפלה שמוע' דיבר בפה ש"ע ל"ח זה הפסק' דעיקר הגרעון בהפסק' של דיבור יותר משאר הפסקות משום דבאותו אבר שבו מקיים המלוה בו הפסק' משא"כ כאן דבפה שהתפלל לא הפסיק אף דשוכ"ע מ"מ ל"ג מאלו התנוטע א' משאר אבריו באמצע התפלה דל"ח הפסק' ואף ש"י התוס' שם דאף לרש"י דשוכ"ע מ"מ עני' חשיב עפי' הידור מלוה א"ר דאין שוכ"ע ממש דז"א דאף דהוא ממש כעונה מ"מ אינו עורח בהמלוה כלל ונדודאי' מלו' לערוח בעלמא ועי' ב"ח אר"ח סי' תל"ד דמשמע מדבריו דעטס דאדם מוציא חכרו בברכות ובשאר מלות שבדיבור משום שליחות נגעו בה עיי"ש [והא דלר"ך לשומע בעלמא ולא סני שיטתה המלוה לגמרי' עבדו י"ל עפ"מש"כ הרא"ש גררים (דף ע"ג): דבשמיעה ל"ש שליחות דהוא מירי' דממילא לכן השמיעה לריך להיות בעלמא אף חלק הדיבור מן המזו' ע"ז מועיל שליחות] ולדבריו ודאי מוכן מה דהידור מלוה לענות דמזו' בו יותר מבעלמא [ודע דלדברי' הבי"ח דשוכ"ע מדין שליחות נגעו בה ושש"כ פליגי בקידושין (דף מ"ג). אם חשיב

ממש כמוהו או לא ללמד מ"ד חשיב קרוב והדברים עמוקין אי"כ חקירותי הר"ל ממלא תלוי בהך פלוגתא אף כבר תמאו עליו בזה מקטן דמוציא גדול שלא אכל כד"ש ועי' לקמן] ויש לדון עפ"ד הבי"ח ז"ל אלה להשימות דאין שליח לד"ע מי"מ המעשה קיים אי"כ שפיר י"ח בשמיעת קדושה בתוך התפלה והפסק' ל"ח דאשג"רע לא מיבעי' לר' סמא דפי"ק דבב"מ דהיבא דאי' בעי' לא עבד טוב און שלד"ע הי"ג בזה אף אפילו לרבינא דל"ש אשג"רע רק בבר חיובא וכאן השליח אינו בר חיובא דכיון דאינו עומד באמצע התפלה מותר להפסיק מ"מ י"ל דחשיב בר חיובא כיון דאם הי' עומד באמצע התפלה הי' אסור להפסיק דהרי באומר לאשה או לעבד לאו וגבו לי אמרי' התם דחשיב בני חיובא אלא דהשג"ה לית ליה לשלומי וכ' השטמ"ק דהעטס משום דאפשר להם לכוף לירי חיוב אם ישמחרר העבד או תמגרש האשה ובש"כ בזה דחשיב ב"ח גם עתה וכמו ש"י התוס' ור"א"ש ברכות (דף מ"ח): דאף מי שלא אכל חשיב ב"ח בברכה"ז כיון דאם יאכל יתחייב ואף כאן אי"כ שיהי' דוקא ב"ח בזה המעשה דהרי ככהן שאמר לכהן קדש לי גרושה כ"י התוס' דחשיב ב"ח כיון דאם הי' מקדש לעלמא הי' חייב אף דגבשו' אינו מקדשה לעלמא וה"ל כיון דהוא ג"כ מזהיר בזה שלא להפסיק בשעה שטומד באמצע חפלתו חשיב בר חיובא ואין שליח לדיבר עבירה ול"ח הפסק' אלא המחלל ומ"מ יולא ידי קדושה כיון דהמעשה קיים :

אך י"ל דאף דשומע כעונה מדין שליחות הוא מ"מ חזיק בשליחות זה עדיף משליחות דעלמא דבעלמא במזו' שבגופו ל"ש שליחות כמ"ש התוס' רי"ד ריש פ"ב דקידושין ואילו שומע כעונה מועיל אף במזו' שבגופו, אי"כ י"ל דהיה לענין אין שליח לדיבר עבירה הי"ד בשליחות דעלמא אבל שוכ"ע מועיל גם להיות שליח לדיבר עבירה ועי' קל"ח סי' קפ"ב מדמה ג"כ שליחות במזו' שבגופו לשליח לדיבר עבירה עיי"ש, אף לפש"כ בתק"א לנבאר הא דאינו מחוייב אינו מוציא הרבים ידי חובתן דהעטס דבאמת במזו' שבגופו ל"מ שליחות אף ידוע מש"כ האמתה אפרים סימן י"א מה' שלוחין דשליח בשכר מועיל גם בני שאינו בר שליחות דחשיב ממש כיד המשלח עיי"ש, והנה בש"ס ח"ד (דף כ"ז): גבי שומר אבידה בשומר שער דמי אמרי' חזק טעמא דכיון דשענדי' רחמנא בעל כרחי' כשומר שער דמי עיי"ש, וכן כתבו בתוס' ב"ב (דף מ"ח): ד"ה אילינא דכל דבר שמחוייב לפשות דומה למכר ולכן מהני כפ"י בקרבן וגיטין נשים ול"ח חלוהו ויהיב רק חלוהו חבין עיי"ש [ועי' קדושין (דף ח'): כלב רן אחרים מבו בבהוא הגאה דקא מללא נפשה מיני' גמרה ומקני' נפשה או דלמא מציא אמרה ל"י מדאורייתא חיובי מחייבת לאלוין, ולכא' ק' מה בכך הרי מ"מ יש לה הגאה ולפי הר"ל אי"ש דכיון דחיובי מחייבת לאלוין הוי ל"י כאלו קיבל שער עבור זה שמליל אותה וא"כ אין לו עוד במזו' לקדשה] לכן המחוייב בדבר דהוא גם בערבות על חכרו שחברו יקיים המלוה וא"כ מחוייב הוא לעשות כל טלדקי עבור חברו שיקיים המלוה הו"ל כמו שליח בשכר ומועיל שליחות גם במלוה אבל מי שאינו מחוייב בדבר ואינו גם בערבות דערבות הוא מחלקי המלוה כמבואר בטוטה (דף ל"ז): [וכן מבואר ברש"י ר"ה (דף כ"ט), ש"י דאע"פ שי"א מוציא הוא מלד ערבות ומינה דמי שאינו מחוייב בדבר כלל אינו אפילו בערבות] וא"כ אינו מחוייב לעשות עבור חברו ושוב הו"ל כמו שליח בתוס' ול"מ שליחות במלוה לכן מי שאמרי"כ א"מ, לפ"ז בר"ד בעמד באמצע התפלה והש"ל מוציאו אי"א לומר דיועיל שלד"ע ג"כ ויחשב הפסק' דאי"כ כן דחשיב עבירה שוב לא יועיל שליחותו גם לענין המלוה כיון דאינו מלוה להוציאו ואדרבה עבירה הוא שגורם לו הפסק' וכיון שאינו מחוייב להוציאו טוב הו"ל אינו מחוייב בדבר ואינו מוציאו

והנה בלילה סס כ' על דברי המוס' דשמיטה חשיב הפסק הוא הדין יחשב עובר על לא תשא בשמיטה ברכה מאחר דאם כבר ילא היו ברכה לבטלה עיי"ש, ולפי"ו יש לבאר ש"ס דנדרים (דף ז'): השומע הזכרה השם מפי חבירו חייב לנדומו ואם לא נדברו הוא עלמנו יבא בנדויו וכי' המוס' והר"ן דעיקר הברכות הוא אם לא נדברו הוא עלמנו יהי' בנדויו דאילו רישא דלר"ך לנדומו הוא בכל איסורין שרואה בחבירו וליד בהזכרת השם, ולר"ך להבין למה באמת החמירו בהזכרת השם שהוא עלמנו יהא בנדויו יותר משאר איסורין אך להל"כ הג"ל נכון מאד דכך הוא שורה הדין דבאמת שוכ"ט וחשיב כאלו עובר בעלמנו איסור זה דהזכרת השם אך אם עשה כתיקון מו"ל שגרה המזכיר ועל גוף ההזכרה אטום הוא שפיר פטור מנדויו, אבל אם לא נדבר את המזכיר ובוה פשע מנגל"ן עליו את הכל וכע"ז כ' בהמה"ס מין סי' ע"ז ליישב קו' המוס' ובח"ס (דף ק"ח): לוי"ל קרא בשמותיו חוץ למשועבו שגב אטום ומוטטה מו"ל דאזכר רחמנא פטרי' ומי' בס' הג"ל דס"ד כיון די"ש לו ענה להשאל עליו ויופקע ממנו האיסור למפרע ומה שאינו שאל עליו בזה היו מודר לכן אנטר"ך קרא דמי' פטור עיי"ש [דשליטה תיקון הקלוקל קלקול דמי' מלא דאמרי' ב"ק (דף מ"ח.) כיון דאית ליה למלווי ולא מלא כמתן דכרי' דמי' וכע"ז נמלא בכ"מ דשליטה העולה חשיב כאלו פעל הסיפור, וכן מובאר ברש"י שבת (דף כ"ב:): ד"ה ומפיק ובמגילה (דף ד'): רש"י ד"ה ואלו ואלו ועי' מולין (דף כ"ה): מאי לא נחלקו וכו' עיי"ש ובח"ס שבת (דף י"ט): ד"ה רי"א יגמור, ושם (דף ע"ד): רש"י ד"ה וקטר וברש"י קידושין (דף י"ב): ב"ה שקלטה כלומר נקטה לה ולא השליכה, ועי' רש"י גיטין (דף מ"א.) ב"ה תקנתא את רבו, ור"ן נדרים (דף כ'): ד"ה מגלה, ובס"ס ברכות (דף ג'): ה"ק דוד משולם לא עבר עליו חלות לילה בשניה ומפרש כן הקרא חלות לילה חקום דמיעוט השכיבה יקרא קומה [אף] קומה פירושו רק תחלת קומתו מן המטה לא היינו כעור כל היום דכל הפוסקים מולקים על הכ"מ ה' ק"ס עי' מג"א סי' נ"ח ס"ק ז' וע"ע ש"ס כרימות (י"ב) לא נטמאתי לא עמדתי בטומאתי ועי' רשב"א ור"ן כמות (דף ג'): אהא דאמרי' באזשא התקינו האשה שמכרה בנכסי מלוגו סי' הבעל מוליא מיד הלקוחות עיי"ש, ועי' כמות (דף ל"ט): לכשוליא אשתו הוא אימא לכשלא יכנס ומ"מ נקוט מתא דמתאי הלשון לכשוליא, וע"פ כל הג"ל א"ש, ועי' תוס' (דף כ"ב): רש"י ד"ה דאמרי' רבנן כו' בשעת הפרשה כלומר בשעת שפירשת ועומרת וע"ע פסחים (דף י"ט) ס"ד הוי"ל וכו' ובהעלות אהרן את הנרות בין הערבים יקטירנה אימא נדליק נרות ברישא והדר נקטיר קטורת מיטע רחמנא וכו' הכי קאמר רחמנא בעידן דמדלקות נרות מהי' מקטרת קטורת ומ"מ כתי' יקטירנה עיי"ש וע"ע ברמב"ן ע"ה"ט שמו"ד פסוק י"א בשם מורה נבוכים. וברשות הר"ן דרוש ה', וע"ע בפסוק שופטים כ': פסוק ח' ויקס כל העם ובמלואות ששאלרו קמים על עמדם ועי' רד"ק ירמ' קטילת ז' פסוק ג' ואשכנח אהכס אעמידכס בשכונכם וכו' וכמוהו החייחם כל נקבה העמדת אוחן כתיב' וע"ע ר"ה (דף ט"ז.) דחייב אדם לטער עלמנו כרגל מרכתי' ובנבלתם לא מגעו. הכי דשליטה הטהרה חשיב כאלו מטמא עלמנו, ובג"ד מסבדר יותר לומר כן כיון דבאמת שוכ"ט, אלא שהוא אטום ממילא כיון דבדיו לחקן ולא תיקון שוב אמרי' שוכ"ט]:

איברא דלכא"ו יש לרין בזה דל"ס שוכ"ט רק נדבר שהחזיב לענות אלא דגם בשמיטה בני מהך ילפוחא דכוכה (דף ל"ח): ע"ז אמרי' שוכ"ט משא"כ בדבר בעלמא דאין עליו חיוב לענות ל"ס לומר דהוי כעונס דמי מכריחי לומר דהוא כעונס, ודאי' לזה משי' הבה"ז ז"ל מגלה דנשים אין מוילאות אנשים במגלה משום דאין חייבין רק בשמיטה

כלל וליה שליחו לא למאור ולא לעבירה, אך אם נימא דאשג"רע כדון ואין נעשה שלוחו לענין הפסק, שפיר יועיל שליחותו לענין המאור דכיון דליכא עבירה שוב מוילאו במלו' גרידא ככל המחז"ד מוילאו כיון דמחוייב לעשות עבדו וה"כ אי ליכא עבירה הפסק ואין כאן רק מלו' גרידא שפיר מוילאו אבל איא לומר שיהי' שליחו גם לענין העבירה דאם יהי' עבירה מו' לא יהי' שלוחו כלל ודו"ק:]

וי"ש לרין עוד לדעת רש"י בכ"מ (דף ח'). דשוקף נעשה שליח לדבר עבירה מנו דוכי לנפשי' וכו' נמי לחברי' וה"כ כיון דהש"ל זוכה לעלמו מוטייל שליחותו גם עובר המחפ"ל וזה שייך לענין המאור אבל לענין העבירה ליכא מגו כיון דגם א"ל העונה ליכא עבירה, ויש לרין עוד אפי' לדעת המוס' בכ"מ בתי' א' דאשג"רע המעשה בטל כאן המעשה קיים, דההם השליחות של חלות הקידושין לא עדיף משליחות דעבירה וכמו דל"מ לענין העבירה לי"מ לענין חלות הקידושין אבל בג"ד בשליחות דמאור שייך מגו דוכי לנפשי' וא"כ איא לומר דכיון דל"מ השליחות לענין העבירה לא יועיל גם לענין המאור ז"א דגם לענין העבירה אם הי' שייך מגו הי' מוטייל שליחות כמ"ש רש"י בכ"מ (דף ח'). הג"ל רק דכאן לענין העבירה ל"ס מגו אבל עכ"פ איא ענה ועכ"פ על המא' ב"כ שלא יועיל שליחות כיון דבמאור שייך מגו דוכי לנפשי' וכו' והיכא דשייך מגו גם בעבירה מוטייל שליחות ודו"ק הי"טב:

אך יש לפקפק בזה דלדיעה זו דאשג"רע המעשה בטל היינו דאיא לחלק השליחות לחז"ן דלענין העבירה לא יחשב כמותו ולענין חלות הקידושין יהי' כמותו וא"כ גם בג"ד י"ל כן דאיא לחלק המעשה דאם הוא כמותו אי"כ חשיב ממש כאלו אמר בעלמו ממילא הוי הפסק ואם אינו הפסק ע"כ דאינו כמותו ממילא גם המאור אינו מקיים, וכעין זה כ' בס' ברוך טעם (דף מ"ד): מדה"ס ליישב דברי רש"י שבת (דף קל"ג.) ולי' איכא אחר ליעבד אחר שפירש ולא ליקו אב החם וביאר הב"ט דאם האב עומד החם דהוי שליחו לענין המאור ממילא הוא שליחו לענין העבירה בג"כ דאיא שיועיל שליחות לחז"ן לכן פירש ולא ליקו אב החם ולא יהי' שליחו כלל אף לענין המאור רק מלו' דנפשי' קטביר ואללו ליכא עבירה עיי"ש, ולענ"ד נ' דדבר זה חלו' בני' תירוטי' החוס' ב"פ"ק בג"מ אם אשג"רע המעשה בטל או לא, דאי נימא דמעשה בטל היינו כ"ל כיון דלענין העבירה אינו כמותו גם לענין החלות איא שיהי' כמותו דאין שליחות לחז"ן וה"כ לענין מלו' ועבירה, אבל אי נימא דאף דאשג"רע המעשה קיים הנה דיש לחלק המעשה דלענין העבירה לי"מ שליחות ולענין החלות מהני ה"ה בג"ד י"ל דלענין המאור הוא שליחו ולענין עבירה אינו שליחו, וי"ל עוד דאפילו למ"ד החם דהמעשה בטל היינו משום דהחלות עלמו הוא העבירה ואין כאן ב' דברים שנוכל לחלקם דזה עלמו האיסור שלא יעשה חלות קדושין ואם יחשב כמותו לענין החלות ממילא הוי עבירה, דזה בעלמא העבירה ואפי' לר"ב דס"ל בפ"ק דתמורה דאפי' היכא דלא מהני ל"י י"שום דעבר אחימרא דרחמנא מכל מקום היכא דמהני החלות הוא איסור חדש וז"ל מה דעבר אחימרא דרחמנא כמפורש בח"ס קדושין (דף מ"ז) סוד"ה אם אינו קדוש עיי"ש משא"כ בג"ד, המא' והעבירה ב' דברים דהמא' לומר קדושה והעבירה הפסק והם שמו"ת מוחלקין ודו"ק, עתה יאל לאור סי' הטהור אבני כור ח"ב וראיתי שם בס"י תקב"ז ושם העלה דשני' שליחות במלו' ועבירה ממידו דחלות דבחלות בני' נתינת רשות ובמלו' ועבירה בענין לוי' דוקא עיי"ש ד"ק, ולפי"ז י"ל להיפך דאף להדיעה דנעשה קיים הי"ד החם דקידושין מירי' דחלות בני' בנתינת רשות ולענין העבירה בענין שיהי' ממש כמותו, וא"כ ב' סוגי שליחות הם, אבל בג"ד מלוה ועבירה דבשניהם בענין לוי' דוקא י"ל דלכא"ו עלמא אין שליחות לחז"ן ואכמ"ל יותר: